

NAMAZ

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا

Nisa / 103. Namazı bitirince de ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken (daima) Allah'ı anın. Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın; çünkü namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

Bakara / 43. Namazı tam kılın, zekâtı hakkıyla verin, rükû edenlerle beraber rükû edin.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

Bakara / 238. Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

En'am / 162. De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir.

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَرُفْعًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ

Hud / 114. Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.

أُنْزِلَ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

Ankebut / 45. (Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitab'ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

Maide / 91. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranızda

düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?

قَوْلُ الْمُصَلِّينَ () الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ () الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ ()
وَيَمْتَعُونَ الْمَاعُونَ

Maun / 4-7. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, Onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır, Ve hayra da mâni olurlar.

إِنَّ الْمُتَافِقِينَ يُجَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا
كُسَالَى يُرَاؤُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا

Nisa / 142. Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler.

HADİS...

* Hz. Ebü Hüreyre (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim: "Sizden birinizin kapısının önünden bir nehir aksa ve bu nehirde hergün beş kere yıkansa, acaba üzerinde hiç kir kalır mı, ne dersiniz?" "Bu hal, dediler, onun kirlerinden hiçbir şey bırakmaz!" Aleyhissalâtu vesselâm: "İşte bu, beş vakit namazın misalidir. Allah onlar sayesinde bütün hataları siler" buyurdu."

* Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radiyallâhu anh) anlatıyor: "İki erkek kardeş vardı. Bunlardan biri öbür kardeşinden kırk gün kadar önce vefat etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)ın yanında bunlardan birincinin faziletleri zikredildi. Bunun üzerine Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm): "Diğeri müslüman değil miydi?" diye sordu. "Evet, müslümandı ve fena da değildi!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öldükten sonra, namazının ona ne kazandırdığını biliyor musunuz? Namazın misali, sizden birinin kapısının önünde akan ve her gün içine beş kere girip yıkandığı suyu bol ve tatlı bir nehir gibidir. Bu (nehirin) onun üzerinde kir bıraktığını göremezsiniz. Öyleyse, siz ona

namazının neler ulaştırdığını bilemezsiniz."

* Ebü Ümâme (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber mescidde idik. O esnada bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü, ben bir hadd işledim, bana cezasını ver!" dedi, Resûlullah adama cevap vermedi. Adam talebini tekrar etti. Aleyhissalâtu vesselâm yine sükut buyurdu. Derken (namaz vakti girdi ve) namaz kılındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıkınca adam yine peşine düştü, ben de adamı takip ettim. Ona ne cevap vereceğini işitmek istiyordum. Efendimiz adama: "Evinden çıkınca abdest almış, abdestini de güzel yapmış mıydın?" buyurdu. O: "Evet ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Efendimiz: "Sonra da bizimle namaz kıldın mı?" diye sordu. Adam: "Evet ey Allah'ın Resûlü!" deyince, Efendimiz: "Öyleyse Allah Teâlâ hazretleri haddini - veya günahını demişti- affetti" buyurdu."

* Hz. Enes (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında idim. Bir adam huzuruna gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, dedi, ben bir hadd (suçu) işledim, cezasını tatbik et!" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama (birşey) sormadı. Derken namaz vakti girdi. Resûlullah'la birlikte o da namaz kıldı. Aleyhissalâtu vesselâm namazını tamamlayınca, adam yanına geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! dedi, ben hadd (çeşidine giren bir suç) işledim. Bana Allah'ın Kitabını tatbik et!" Efendimiz: "Sen bizimle birlikte namazını eda etmedin mi?" diye sordu. Adam: "Evet!" dedi. Efendimiz: "Öyleyse git. Zîra Allah, senin günahını affetti" veya -hadd'ini affetti" dedi."

* Âsım İbnu Süfyan es-Sakafi (radiyallâhu anh)'nin anlattığına göre, bunlar Selâsil gazvesine gitmişler. Fakat fiilen gazveye iştirak edememişlerdi. Bunun üzerine kendilerini Allah yoluna verdiler. Sonra Hz. Muâviye (radiyallâhu anh)'nin yanına döndüler. Hz. Muâviye'nin yanında Ebü Eyyüb el-Ensârî ve Ukbe İbnu Âmir vardı. Âsım: "Ey Ebü Eyyüb! dedi. Bu sene gazveyi kaçırdık. Bize, (bunun telafisi için bir çare) haber verildi. Buna göre, kim dört mescitte namaz kılsa, günahları affedilirmiş." Ebü Eyyüb: "Ey kardeşimin oğlu! dedi. Ben sana bundan daha

kolayını haber vereyim. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü işittim: "kim emredildiği şekilde (mükemmel olarak) abdestini alır, emredildiği şekilde namazını kılsa, önceden yapmış olduğu (kusurlu) ameli sebebiyle affolunur. " Ey Ukbe! (Resûlullah'ın tebşiri) böyleydi değil mi?" Ukbe: "Evet!" dedi."

* Ukbe İbnu Amir (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Rabbin, koyun güden bir çobanın, bir dağın zirvesine çıkıp namaz için ezan okuyup sonra da namaz kılmasından hoşlanır ve AIIah Teâlâ hazretleri şöyle der: "Benim şu kuluma bakın! Ezan okuyor, namaz kılıyor, yani benden korkuyor. Kasem olsun, kulumu affettim ve onu cennetime dahil ettim."

* İmam Mâlik (radiyallâhu anh)'e ulaştığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "İstikamet üzere olun. (Bunun sevabını) siz sayamazsınız. Şunu bilin ki, en hayırlı ameliniz namazdır. (Zâhirî ve bâtînî temizliği koruyarak) abdestli olmaya ancak mü'min riayet eder."

* Hz. Huzeyfe (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı herhangi bir şey üzecek olursa namaz kılardı."

* Abdullah İbnu Selmân, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birisinden naklediyor: "Hayberin fethedildiği gün bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, bugün ben öyle bir kâr ettim ki böyle bir kârı şu vadi ahalisinden hiçbirisi yapmamıştır" dedi. Efendimiz: "Bak hele! Neler de kazandın?" diye sordu. Adam: "Ben alıp satmaya ara vermeden devam ettim. Öyle ki üçyüz okiyye kâr ettim dedi. Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz: "Sana kârların en hayırlısını haber vereyim mi?" diye sordu. Adam: "O nedir, ey Allah'ın Resûlü?" dedi. Efendimiz açıkladı: "(Farz) namazdan sonra, kılacağın iki rekattir."

* Hz. Enes (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Bana kadın ve güzel koku sevdirdi, gözümün nuru namazda kılındı."

* Rebî'a İbnu Ka'b el-Eslemî anlatıyor: "Ben Resûlullah

(aleyhissalatu vesselâm) ile beraber gecelemiştim, kendisine abdest suyunu ve başkaca ihtiyaçlarını getirdim. Bana: "Dile benden (ne dilersen)!" buyurdu. Ben: "Senden cennette seninle beraberlik diliyorum!" dedim. Bana: "Veya bundan başka birşey?" dedi. Ben: "Hayır, sadece bunu istiyorum!" dedim. "Öyleyse kendin için çok secde ederek bana yardımcı ol!" buyurdu."

* Ma'dan İbnu Ebî Talha el-Ya'merî (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısı Sevbân (radiyallâhu anh)'a rastladım. Kendisine: "Bana bir amel söyle de onu yapayım. Allah da onun sayesinde beni cennetine koysun" dedim. -Veya şöyle demişti: "Dedim ki: "..Allah nezdinde en hayırlı ameli bana bildir."- Sevbân sükut etti. Sonra ben tekrar aynı şeyi sordum. O yine sükut etti. Ben üçüncü sefer sordum. Sonunda dedi ki: "Aynı şeyleri ben de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)a sormuştum. Bana şu cevabı vermişti: Çokça secde yapman gerekir. Zîra sen secde ettikçe, her secden sebebiyle Allah derecenı artırır, onun sebebiyle günahını döker." Ma'dan der ki: "Sonra Ebu'd-Derdâ'ya geldim. Aynı şeyi ona da sordum. O da Sevbân'ın bana söylediğinin aynısını söyledi."

* Osman İbnu Affan radiyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam'ın şöyle söylediğini isittim: "Birinizin evinin avlusunda bir nehir aksa da bunun içinde günde beş sefer yıkansa acaba bedeninde hiç kir kalır mı?" Aleyhissalatu vesselam'ın muhatabı: "Hiçbir şey kalmaz!" dedi. Resulullah da: İşte namaz da böyledir, suyun kiri, pası giderdiği gibi o da günahları giderir."

* İbnu Abbas radiyallahu anhüma anlatıyor: "Peygamberiniz (Mirac gecesinde) elli vakit namazla emrolundu. Sonra bunu beşe indirinceye kadar Rabbinize müracaatta bulundu."

* Ebu Katade İbnu Rıb'i anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Allah-u Zülcelal hazretleri buyurdu ki: "Senin ümmetine beş vakit namazı farz kıldım ve kim bunu vaktinde kılmaya devam ederse onu cennete koyacağım diye katımda ahidde bulundum. Kim de bunu vaktinde kılmaya devam etmezse katımda onun için hiçbir ahid yoktur."

* Ubade İbnu's-Samit radiyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Allah için secde eden herkese Allah bir sevap yazar ve bu secde sebebiyle bir günahını affeder, makamını da bir derece artırır; öyleyse secdeyi çok yapın."

* Osman İbnu Ebi'l-as radiyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Ben namazda çocuk ağlaması işitir, bunun üzerine kıraatimi kısa tutarım."

* Ebu Musa anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Ben artık ihtiyarladım. Ben rükuya gittim mi siz de rükuya gidin. Rükudan kalktım mı siz de kalkın. Secde yaptım mı siz de secde yapın. Benden önce rüku ve secdeye giden kimseyi görmeyeyim."

* Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Kişinin namazda iken (yapışan öteberiyi gidermek için) alnını silme işini çok yapması namazın edebine aykırıdır."

* Hz. Ali radiyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Namazda iken sakın parmaklarını çıtlatma!"

* Hz. Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Biriniz esneyince elini ağzına koysun ve (haaah! diyerek) ses çıkarmasın. Çünkü bu hale şeytan güler."

* Adıyy İbnu Sabit, babası kanalıyla dedesinden, Resulullah aleyhissalatu vesselam'ın şu sözünü rivayet etmiştir: "Namazda tükürmek, sümkürmek, hayız haline girmek ve uyuklamak şeytandandır."

* İbnu Ömer radiyallahu anh anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Gözlerinizin hızla kör olmaması için, namazdayken onları semaya kaldırmayın."

* Hz. Enes İbnu Malik radiyallahu anh'ın anlattığına göre: "Resulullah aleyhissalatu vesselam şöyle buyurmuşlardır: "Kulla şirk arasında sadece namazın terki vardır. Onu terketti mi şirke

düşmüş demektir."

* Asım İbnu Amr anlatıyor: "Irak ahalisinden bir grup, Hz. Ömer'e gitmek üzere yola çıktı. Yanına geldikleri vakit Hz. Ömer onlara: "Siz kimlerdensiniz!? diye sordu. Onlar: "Biz Irak ahalisindeniz!" dediler. "İzinli olarak mı geldiniz?" dedi. Onlar: "Evet!" dediler. Onlar Hz. Ömer radiyallahu anh'tan kişinin evde kıldığı namazın hükmünü sordular. Hz. Ömer: "Ben Resulullah'a bu hususta sormuştum da: "Kişinin evinde kıldığı namazı nurdur, öyleyse evlerinizi nurlandırın" buyurdu" dedi."

* Ebu Saidi'l-Hudri anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: "Sizdenbiri namazını kılınca, ondan evi için de bir nasib ayırsın. Zira Allah Teala hazretleri, onun evine, namazından bir hayır bırakır."

* Abdullah İbnu Sad radiyallahu anh anlatıyor: "Ben Resulullah aleyhissalatu vesselam'a: "Evdeki namaz mı, mesciddeki namaz mı daha efdal?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Evime bakmıyor musun, mescide ne kadar yakın! Farzlar hariç, evimde kılmam, benim nazarımda mescidde kılmamdan daha makbuldür."

TEFSİR...

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

Bakara / 238. Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.

Böyle olabilmek için de bilinen namazları ve hele orta namazı üstlerine düşerek muhafaza ediniz. Her birini dikkatle gözetip vaktinde eksiksiz olarak yerine getirmeye devam ediniz. Ve Allah için ayağa kalkıp divan durunuz, yani Allah için kalkıp, önünüze bakarak, ellerinizi güzel bir şekilde tutup oynatmayarak sessiz ve sakin ve bir boyun eğme tavrı içinde Allah diyerek namaza durunuz.

KUNUT: Bir şeye öyle devam edip durmaktır ki taat, huşu, sukünet ve ayakta durmak mânâlarını içerir ve dilimizde buna

"divan durmak" denir. Bunun için kunut taattir, kunut uzun süre ayakta durmaktır, kunut susmaktır; kunut huşu ve tevazu kanatlarını indirmek ve azaların sükuna kavuşmasıdır diye çeşitli bakımlardan tarif edilmiştir. Bir hadisi şerifte "Namazın en faziletlisi kunutu (kıyamı) uzun olandır." buyurulmuştur ki kıyam demektir. Buna göre namazda kıyam ve kırâeti, duayı veya huşû ve sükûneti uzatmaya da kunut denir. Nitekim, "Hazreti Peygamber bir ay kunut yaptı, bunda Arap kabilelerinden biri aleyhine dua ederdi." diye rivayet olunan Peygamber fiilinde kunut, duaya kıyamı (dua için ayakta durmayı) uzatmak demektir. İşte bu "Allah için kunut yaparak ayakta durunuz." emriyle namazda özellikle Allah için niyetin ve iftitah (başlangıç) tekbirinin, kıyamın ve huşû ile dünya kelâmından sükut etmenin farz oluşu anlatılmıştır.

Bu şekilde kıyam (ayakta duruş) namazın ilk rüknüdür (temelidir). "Okuyunuz", "Rüku ediniz", "Secde ediniz" emirleri gereğince kırâet, rükû, secdeler, kâde (oturma), sıralamada bundan sonradır. Her namazda önce divan durmak vardır. Bu sebeple namaz aslında bir kunuttur. Fakat vitir namazı gibi bazı namazlarda kıyam (ayakta durma) esnasında bir tekbir ile daha dua için kıyamı uzatmaya da özel mânâsıyla kunut denir ki kunut içinde kunut demek olur. Bundan dolayı, "kânitîn" namaz kılanlar, huşû içinde bulunanlar, susanlar demek olur. Asıl kıyam, "Allah için ayakta durun." ifadesinden açıkça anlaşıldığı için "kunut yaparak" ifadesi, daha çok Allah'ın zikri ile durup huşû ile susmak mânâsına yorumlanmıştır. Ebu Amr eş-Şeybanî'den rivayet edilmiştir ki: "Biz başlangıçta Resulullah zamanında namazda konuşurduk. Allah için kunut yaparak ayakta durun." âyeti indi, bize susmak emredildi." demiştir. Abdullah b. Mes'ud da demiştir ki: Biz Habeşistan'a gitmeden önce Hz. Peygamber'e namazda olduğu halde selâm verirdik, O da bize karşılık verirdi. Habeşistan'dan geldiğimde selâm verdim, karşılık vermedi, sonra bunu kendisine arz ettim. "Cenab-ı Allah dilediği emri yaratır, namazda konuşmamanızı da kesinlikle emretti." buyurdu. Ebu Said el-Hudrî'den rivayet edilmiştir ki: Bir adam Hz. Peygambere namazda selâm verdi. O da işaretle aldı. Selâm verdikten sonra buyurdu ki: "Biz namazda selâm alırdık, ama

ondan menedildik. Muaviye b. el-Hakem es-Sülemî hadisinde de Peygamber (s.a.v.) buyurmuştur ki: "Bizim şu namazımız yok mu, bunda insan kelâmından hiç bir şey yaraşmaz. O tesbih, tekbir ve Kur'an kırâetidir. Bu âyetin inişinden sonra ashab-ı kiramdan her hangi birisi, namaza durduğu zaman, Allah korkusu ile uzağa bakmaktan, sağa sola dönmekten, bir çakılı itmekten, gönlünde dünya işleriyle ilgili bir kuruntu yapmaktan sakınırdı.

VUSTÂ: Evsat müennesi (dişili) olarak ism-i tafdildir ki orta veya en faziletli demektir. Bunun için salat-ı vüstâ anlam itibarıyla orta namaz veya efdal (en faziletli) namazdır diye ancak iki görüş vardır. İsm-i tafdil, fazlalık ve eksikliği kabul eden şeylerden yapıldığı cihetle "mevt (ölüm)"ten "emvet (daha çok ölüm)" denmediği gibi; bir şeyin vasat (orta) olması da fazlalık ve eksikliği kabul etmeyeceği için, "evsat" ve "vustâ" kelimesinin tafdil mânâsında kullanılmasının doğru olmayacağı ve bu bakımdan "evsat" en hayırlı, en mütedil demek olup, salatı vüstanın da "efdal namaz" (en faziletli namaz) mânâsına olması gerekeceği de hatırlatılmıştır. Bununla beraber ism-i tafdilin, fiilin asıl mânâsına gelmesi de inkâr edilemeyeceği gibi, tavassutun (ortada olmanın) izafî veya hakikîsini düşünmek de mümkündür. Şu halde salât-ı vustâ "namazların en ortası" veya "ortası" demek de olabilir.

İşin aslına gelince, atıf, tegayür (başkalık) gerektireceğinden "orta namaz", "essalevat"tan yani bilinen namazlardan başka bir namaz gibi görünürse de aslında "namaz", "namazlar" da dahil olduğundan bu atfın, fazla itina göstermek için hassı âmma (özel olanı, genel olana) atıf cinsinden bulunduğu en küçük bir düşünce ile anlaşılır ki genel olarak tefsircilerin rivayetleri de böyledir. Şu halde bu atıf, "ve melâiketihî ve Cebrail" (Allah'ın melekleri ve Cebrail) diye meleklerle Cebrail'i atıf gibidir ve farz namazlar içinde salat-ı vüstâ (orta namaz) melekler içinde Cebrail'e benzer. Acaba bu hangi namazdır? Bunu kesin bir şekilde tayin etmek mümkün değildir. Tabiin'in büyüklerinden Said b. Müseyyeb hazretleri, salat-ı vüstâ hakkında Resullullah'ın ashabı şöyleydi, demiş ve parmaklarını birbirine

geçirmiştir. Bu konudaki görüşlerin özeti şöyledir:

1- Bu, ikindi namazıdır. Bu görüş, Hz. Ali'den, İbnü Mes'ud'dan, Ebu Ey-yub'dan, bir rivayette İbnü Ömer'den, Semre b. Cündeb'den, Ebu Hüreyre'den, Utayye rivayetinde İbnü Abbas'tan, Ebu Said el-Hudri'den, bir rivayette Hz. Âişe'den, Hz. Hafsa'dan (R. anhüm), birçok tabiînden, İmamı Azam Ebu Hanife'den, bir kavlinde İmam Şafiî'den, Ahmet b. Hanbel'den ve Malik'in bazı arkadaşlarından rivayet edilmiştir ki Resulullah Efendimiz "Ahzab" savaşı günü, "Bizi, orta namazı olan ikindi namazından meşgul ettiler. Allah kalblerine ve evlerine ateş doldursun." <D> buyurmuştur. Çünkü düşmanların savaş için hücumlarından dolayı "korku namazı" şeklinde olsun vaktinde kılamamışlar, güneşin batışından sonra kılmışlardı. Hz. Ali de "Biz orta namazı sabah namazı zannederdik. Nihayet Resulullah söyledi de bunun ikindi namazı olduğunu öğrendik." demiştir. Ebu Malik Eş'ari ve Semre b. Cündeb hazretleri de Resulullah'ın, "Orta namaz, ikindi namazıdır." <D> buyurduğunu rivayet etmişlerdir. Bunun sebebi ve hikmeti olarak denilmiştir ki ikindi namazı vakti, herkesin ticaret ve geçim için en çok meşgul oldukları bir vakittir. Gece ve gündüz meleklerinin toplanma zamanıdır. Bir de şer'î günle, iki gündüz iki gece namazlarının ortasındadır. Bu bakımdan her iki mânâsıyla ortadır.

2-Sabah namazıdır. Bu da Hazreti Ömer'den, bir rivayette Hz. Ali'den, Ebu Musa, Muaz, Cabir, Ebu Ümame ve bir rivayette İbnü Ömer hazretlerinden ve Mücahid'den ve İmam Malik'ten ve bir kavilde İmam Şafiî'den rivayet edilmiştir. Bunun hakkında da Resullullah'ın, bir gün sabah namazını kılıp rukudan önce kunut da yaptığı, elini kaldırıp dua ettiği ve sonunda: "İşte bu, içersinde kunut yaparak (boyun eğerek) kılmamız emredilen orta namazıdır." buyurduğu Ebu Reca Utaridî hazretlerinden rivayet edilmiş ve Fahreddin Razî, tefsirinde daha çok buna atıfta bulunup delil getirmiştir.

3-Öğle namazıdır. Bu da İbn Ömer, Zeyd, Üsame, Ebu Said, Aişe hazretlerinden ve bir rivayette İmam-ı Azam'dan rivayet edilmiştir. Zeyd b. Sabit (r.a.) şöyle rivayet etmiştir ki: "Hazreti Peygamber, öğle sıcağında namaz kılar, insanlar da kendilerini

sıcaktan koruyacak barınaklarında bulunurlar, Cemaate gelmezlerdi. Resulullah, bu hususta söylendi. Cenab-ı Allah: 'orta namazı' âyetini indirdi ki maksat öğle namazıdır." Yine rivayet olunmuştur ki o zaman öğleyin Hz. Peygamberin arkasında ancak bir iki saf cemaat bulunurdu. Resulullah: "Vallahi şu namaza gelmeyen kavmin üzerlerine evlerini yakayım, diye gönlüme geldi. buyurmuş, bunun üzerine bu âyet inmiştir; bir de öğle namazı, Resulullah'ın ilk defa Cebrail'in imamlığı ile kıldığı ilk namazdır. Bundan başka cuma namazı bu vakittir. Bunun fazileti ise bilinmektedir.

4- Akşam namazıdır. Bu da Ebu Ubeyde es-Selmanî ve Kubeysa b. Züveyb (r. anhüma)dan rivayet edilmiştir. Çünkü bu namaz, ikâmet halinde ve yolculukta hep üç rekat olarak sabittir.

5- Yatsı namazı olduğu da bazı zatlardan nakledilmiştir.

6- Beş vakit namazın tamamıdır ki Muâz b. Cebel (r.a.) bu görüştedir. Gerçekte namaz, imanın aslı ile diğer ameller arasında ortada bulunan bir ibadettir. Bu itibarla "vüstâ" (orta oluşu) sıfat-ı kâşifedir (açıklayıcı bir sıfattır). Diğer taraftan namazda tertip sahibi olmanın, daha faziletli olduğunda söz yoktur. Bu ise, her gün beş vakit namazın tamamı itibariyledir.

7- Beş vakit namazdan, belirsiz olarak bir tanesidir. Tabîînin büyüklerinden Said b. Müseyyeb ve Ebu Bekir Varrak bu görüşe sahip olmuşlardır. Cenab-ı Allah, Ramazan ayında kadir gecesini, Esmâ-i Hüsnâ'sında (en güzel isimleri içersinde) İsm-i Azam'ını (en büyük ismini), cuma gününde icabet saatini gizlediği gibi; namazlar içinde de orta namazını gizlemiş ve bununla beraber muhafazasını emretmiştir ki; namazların hepsine devam ve muhafazasına itina gösterilsin.

Böyle olduğunu Nafi, İbn Ömer'den rivayet etmiş, Rebi' b. Heysem de bu görüşe sahip olmuştur. Bir de bu âyet önce, "orta namazını, ikindi namazını..." diye inmişti. Hz. Hafsa'nın, kölesine yazdırdığı ve bu âyete gelince özellikle imla suretiyle yazdırdığı mushafta ve yine Hz. Aişe'nin mushafında böyle ve bir rivayette: "o ikindi namazıdır" şeklinde olduğu, fakat bunun

daha sonra neshedilip (kaldırılıp) yalnız, kırâetinin kaldığı mütevatir kırâetlerle sabit ve Bera' b. Âzib hazretlerinden de özellikle rivayet edilmiş bulunduğu cihetle anlaşılıyor ki bu önce ikinci namazı olmak üzere tayin edilmiş olduğu halde, daha sonra tayini neshedilip kapalı bırakılmıştır. Tefsirci Kurtubî demiştir ki, sahih olan budur; çünkü deliller, birbirine zıt ve tercih şekli de yoktur.

Meşhur olan görüşler bunlardır. Bunlardan başka:

8- Cuma günü cuma namazı, diğer günlerde öğle namazıdır. Bu da Hz. Ali'den rivayet edilmiştir.

9- Yatsı ve sabah namazlarıdır ki Ebu Hayyan'ın anlattığına göre Hz. Ömer ve Hz. Osman bu görüşe sahiptirler.

10- Sabah ve ikinci namazlarıdır ki Malikî fıkıhçılarından Ebu Bekir Ebherî'nin görüşüdür.

11- Özellikle cuma namazıdır.

12- Farz namazların hepsinde cemaattir.

13- Korku namazıdır.

14- Vitir namazıdır. Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed es-Sehâvî bunu tercih etmiştir.

15- Kurban bayramı namazıdır.

16- Ramazan bayramı namazıdır.

17- Kuşluk namazıdır.

Tefsirci Ebu Hayyan Endelûsî, bunları özetleyerek der ki: "Bu görüşlerden her biri söylediği namazın fazileti hakkında vârid olan hadislerle, bir de bazısının, şu ve şu arasında ortada bulunmasıyla tercih edilmesi istenilmiştir. Halbuki bu bir delil değildir. Belirli bir namazın özel bir faziletinin bulunması; ne hepsinden faziletli olmasına, ne de orta namazdan Allah'ın muradının, o namaz olduğuna delâlet etmez. Bütün bu rivayetler arasında itimada en uygun olan görüş; Hz. Peygamberin salat-ı asır (ikinci namazı) diye açıklamasıdır..."

İbn Cerir Taberî de tefsirinde bunu doğru göstermiştir. Hanefîlerin de en çok taraftar olduğu görüş budur. Böyle

olmakla beraber, bu kadar ihtilaf içinde bunun kesin bir tefsir olduğu iddia edilemez. Çünkü âyetten "salâtü'l-asr" (ikinci namazı) açıklamasının, okunuşunun neshedilmiş olarak kalması, belirleme hükmünün kaldırılmış olmasına yorumlanır. Yalnız okunuşun neshedilmiş olması, orta namazın bilinmesinin, beş vakit namaz gibi yerleşip tevatürle bilinmesine ve tayin edilmiş olmasına bağlıdır. Halbuki görüldüğü üzere beş vakit namaz, kesin olarak bilindiği halde bu öyle değildir. Bu ancak genel anlamı ile bilinmektedir. Gerçi "Ahzab" günü (Hendek savaşı günü) hadisi, en kuvvetli bir açıklamadır. Fakat bunun, o günkü ikinci namazına mahsus olması da muhtemeldir. Çünkü en çok engelle karşılaştıran o olmuştur. Ve çok meşguliyet hikmetine bakılarak orta namazın, çoğunlukla ikinci namazı olduğunun söylenmesi, insanların çoğu için ikinci namazının, meşguliyetin çok olduğu bir zamana rastlamış olmasından ve böylece ortada kalmasındandır. Halbuki genel duruma bakılırsa, meşguliyetin çokluğu ve engeller, diğer namazlara da rastlayabilir. Bu bakımdan denilebilir ki her şahıs için engellerin çokluğu sebebiyle kılınması zor ve en çok ortada kalıp geçmesi muhtemel olan namaz hangisi ise, onun hakkında namazların en faziletlisi ve orta namazı da odur. Ve yukarıdaki şekilde her namaz hakkında rivayet bulunması, bu şekilde izah edilebilir ve ilk inişteki "salâti'l-asr" (ikinci namazı) açıklamasının, neshedilmiş bulunması da bunu teyid etmektedir. O halde orta namazı hakkında en sahih ve en itidalli söz, beş vakit namazdan herhangi birisinin olmasıdır.⁶⁰

PIRLANTA SERİSİ...

Namaz müminin miracı, mirac yolunda ışı-ı-burağı.. yollardaki inanmış gönüllerin sefinesi-peyki-uçağı.. kurbet ve vuslat yolcusunun ötelere en yakın karargâhı, en son otağı, gaye ile hemhudut en büyük vesilelerden biridir.

Kıyamet gününde, ak alınlı, aydın bakışlı; secde ve abdest uzuvlarındaki emarelerle öndekilerden de önde; elleri, yüzleri tertemiz, vicdanları göktekilerin iç âlemleri kadar nezih olmanın yolu da yine namaz ve namaz öncesi amellerden geçer. Aynı zamanda, Allah'a yakınlığın ayrı bir ünvanı da sayılan ve çok

farklı derinlikleri bulunan bu namaz ibadetine; kulluk düşüncesine kilitlenip ömrünü Hakk karşısında geçirme mânâsına "ribat" da diyebiliriz.

Abdest -ileride müstakillen ele alınıp işleme düşüncesi mahfuz- namaz yolunda ilk tembih ve en birinci hazırlık; ezan ise -o da müstakillen anlatılmalı- ikinci uyarı ve önemli bir "metafizik gerilim" yoludur. Abdestle, bedeni nâpâk şeylerden ve sezildik-sezilmedik menfîliklerden arınan insan, ezanla vicdan ve tasavvurlarını dinler.. ilk kılacağı namazla da özündeki sesi-soluğu bulmaya çalışır.. ve ancak cemaatle gerçekleştirilebilecek büyük hareketin startını beklemeye koyulur.

İnsanı, arşiyeler gibi döndüre döndüre sonsuzluğun semâlarında dolaştıran ve götürüp tâ melekler âlemine ulaştıran mirac enginlikli bu mübarek ibadet, günde beş defa kendimizi içine salıp yıkanacağımız bir çay gibidir ki, her dalışımızda bizi hatalarımızdan bir kere daha arındırır; alır ummâna taşır ve sürekli başlangıçla son arasında dolaştırır ki, bu da buudlarımız dışında bir uhrevîleşme ve ebedîleşme temrinâtı demektir.

Namazla, gece-gündüz sırlı bir taksime tâbi tutulur. Hayat, ibadet eksenli bir zaman anlayışına göre tanzim edilir.. ve bu sayede davranışlarımızın, Hakk murâkabesi altında hüsn-ü cereyanı sağlanır.. derken, ibadet dışı hareketlerimiz de, ibadet halini alır.. ibadet rengine bürünür.. ve yeryüzündeki fâni hayatımız göklerdeki rengiyle tüllemeye başlar.

Dünyevî gürültüler veya umûmî sükût içinden ezanın taşacağı an; saatlerin ibreleri, güneşin yer değiştirmesi, cami çevresindeki sesin-soluğun çoğalması, her yanda ebediyet heyecanının yaşanması, müezzinlerin gırtlak kontrolü ve hoparlörlerin hırıltılı-gürültülü sesleriyle belli olunca, sînelerde sessiz sessiz konuşmalar, henüz uykudan yeni kalkmış insanların dağınıklığı içinde sayıklamalar, dünya-ukbâ arası bir berzah yaşanıyor gibi buudlarımızı aşan sözler duyulmaya başlar.. ayrıca, düşüncelerin yeni bir mecrâ arayış manevraları ve henüz namaza girilmediği halde, namaz yolu mülâhazasıyla daha bir sürü his ortaya çıkar.. dünya kadar şey mırıldanılır.. ve biraz sonra gerçekleştirilmesi plânlanan ibadet adına metafizik

gerilim ve konsantrasyon aranır.. ve bütün rûhî melekelerle kıvama erilmeye çalışılır.

Mescide doğru yürüyüş, yol mülâhazası, abdestle gerçekleştirilen ilk gerilim ve akordasyon hep birer kıvama erme cehdi sayılabilirler. Ezan, âdeta harem dairesine alınma daveti, ruhumuzun derinliklerinde bizi konsantrasyona hazırlayan ledünnî bir ses ve duygularımız üzerine inip-kalkan bir mızrap gibidir. Her gün tekerrür ettiğinden kulaklarımız ona alışmış olsa da, düz mantığımız ona karşı bir kanıksama hissetse de, ezan, her zaman ötelere aramızdaki tepelerin arkasından tıpkı bir ay gibi birdenbire zuhur eder.. yıldırımlar gibi gürler ve bir anda arzî olan nazarlarımızı semâya çevirir.. ve derken her yanda şadırvanlar gibi ince ince çağlayan, şelâleler gibi ihtişamla coşan yepyeni ilâhî bir fasıl başlar.. ve başlar-başlamaz da ruhlarımıza dünyanın en enfes, en çarpıcı ve en diriltici musıkîsini boşaltır. Onunla da kalmaz, bizi çağrışımların atlas iklimine çeker ve gönüllerimize aydınlık çağların büyülerini fısıldar. Zaman üstülüğe açık hayallerimizi, tarihin değişik dönemeçlerinde kaybettiğimiz şeyleri bulup, getirip îade etmekle coşturur.. ve her defasında bize taptaze bir demet ses, bir demet şiir, bir demet âhenk bahşeder. Biz, ezanı her zaman, bir musıkî banyosu alıyormuşçasına bütün benliğimizle duyar ve her duyuşumuzda, bilemediğimiz bir büyü ile bir başka tat, bir başka letâfet, bir başka hazza uyanırız. Bu duyuş ve bu sezış çok defa bizde, bir sihirli helezonla göklere doğru yükseliyor veya bir balonla çok yukarıda dolaşıyormuş gibi bir his uyarır. Hele bir de ezan, usulüne uygun ve vicdanın sesi, soluğu olarak icrâ ediliyorsa.. göklerin nûra gark olduğu, ruh-i revân-ı Muhammedî'nin şehbal açtığı ve lisan-ı Ahmedî'nin arz u semâyı çınlattığı ezan dakikaları ne nurlu ve hislidir! İnsan o dakikalarda rûhunun derinliklerine inip vicdanını dinleyebilse, ne keşfedilmedik mânâların içine aktığını ve kendi derinliklerinde ne çağrışımların kaynaştığını duyacaktır!

Her zaman kendini yenileyip kalbî ve rûhî hayatı itibâriyle taze kalabilen canlı vicdanlar, her ezan vaktinde, onun ilk gökten indiği dönemin halâvet ve tarâvetini duyar ve

minarelerden yükselen sesin içinde peygamberlerin çağrılarını dinlerler.. gönlünde meleklerin tekbir, tehlil, şehadet korosuna erer.. ve âdeta Cibrîl'in diriltten nefeslerini, İsrâfil'in hayat veren soluklarını duyar gibi olurlar.

Ezanla, namaz dışı gerilim ve doyum tamamlanınca, henüz farzla gerçek kurbet enginliklerine açılmadan evvel, ılgıt ılgıt ilâhî rahmet esintilerinin ruhları kuşatma faslı sayılan ilk nafîle namaz ve kametle, o dakikaya kadar adım adım derinleştirilen konsantrasyon bir kere daha kontrol edilir; nihâî huzura ait teveccüh ve temkin bir kere daha gözden geçirilir ve miraca yürünüyor gibi namaza yürünür. O âna kadar gönlümüze çarpan, insanî yanlarımızı alarma geçiren ve bizi ebedî mihrabımıza yönlendiren ses, söz ve davranışlar, vicdan tellerinde gönlümüze ait hakiki nağmeleri bulabilmek için bir akort ameliyesi gibidir. İbadette asıl ses ise, o biricik mihrap karşısında, duygu, düşünce birliğine ulaşmış ve bir imam arkasında elpençe divan durmuş; eğilip saygı ve hürmetini ifade eden, kalkıp Hakk karşısında temennâ duran; yerlere kapanıp baş ve ayaklarını aynı noktada birleştirerek Allah'a yürüyen cemaatin müşterek davranışlarıyla başlar. Bizler cemaat şuurunu vicdanlarımızda duyduğumuz ölçüde, peygamberlerle yaşanmış aydınlık çağların bütün güzellik ve cümbüşünü duyuyor ve hissediyor gibi oluruz.

Evet, namazın göklerdeki âhengiyle bütünleşmiş olanlar için imamın arkasındaki her hareket, her söz, insanoğlu için yitik cennet adına bir hasret ve bir dâussıla sesi verir, bir ümit ve bir vuslat duygusuyla tülленir. Kendini, namazın mirac buudlu havasına salan hemen herkes için o, cennet dönemlerimizin ve ötedeki cennetlerin nazlı, hülyalı günlerinin fecir tepelerine benzer. Bizler, his dünyamızın vüs'ati ölçüsünde, her namaza duruşumuzda, cennet güzelliklerinden tâ bizim altın çağlarımıza uzanan bütün bir ışık kuşağının safvetini, sükûtunu yudumlar ve neşeyle geriniriz. Bu sayede, dünyanın binbir dağdağıyla dağınıklığa uğramış zihinlerimiz toparlanır.. ruhlarımız cismâ-niyetin kasvetli atmosferinden sıyrılır ve gönül dünyamız bir kere daha vuslat mülâhazasıyla köpürür. Her namaz vakti ve her

farz edasında olmasa bile, ruh ve gönül erleri hiç olmazsa her gün birkaç kez, ezel ve ebed arası gelir-gider.. sık sık geçmiş geleceği birden düşünce menşurundan geçirir.. ve geçmiş gibi görünen zamanın altın dilimlerini, geleceğin ümitle tüllenen yemyeşil zümrüt tepeleriyle bir arada temâşâ eder.. ve başkalarının yaşadıkları hayatla bizim ömürlerimizi aynı anda duyar ve yaşar, kevser yudumluyor gibi içimizde binbir lezzet ve mutluluğun hatıralarını buluruz. Tıpkı rüyalarda olduğu gibi mesafeleri aşar.. zamanüstü âlemlerde dolaşır.. fevkalâdeliklerin bütün zevklerini duyar.. duygudan duyguya, fikirden fikire geçer.. her ânı, ayrı bir marifet, ayrı bir muhabbet ve ayrı bir zevk tûfânı içinde geçiririz. (Bu mülâhazalar irfan ufku bu noktaya ulaşanlar içindir.)

Hele bir de ruh ve gönül namazlaşınca, artık bu nurânî keyfiyet evirir-çevirir, her zamanki amelimizin yerine kendi âhengini, kendi şiirini ve kendi semâvîliğini getirir ikâme eder.

Günde birkaç defa, düşünce ve hülyalarımızı besleyen namaza ait sırlı ve sihirli hareketler, her zaman bizi mâverâîliğe taşıyabilecek bir yol ve bir menfez bulur ve gönüllerimize:

“Mekânım lâ mekân oldu
Bu cismim cümle cân oldu
Nazar-ı Hakk ayân oldu
Özüm mest-i likâ gördüm” Nesîmî

dedirtir.. ve böylece ibadet, gönüllerde gizlenen, gizlenip kenzen bilinen o ezeli güzellik ve bütün vâridâtların kaynağını, buudlara sığmayan derinlikleriyle bir kere daha fâş eder. Bu itibarladır ki, namazın içinde açıktan açığa bilinen ve net olarak görünen hususlardan daha çok, azamet ve heybet buğulu, kemmiyet ve keyfiyetleri aşan bir his tûfânı ve bir duygu anaforu yaşanır. Namazda, hep söylenemez şeyler beyan ufkumuzu sarar.. ifadesi imkânsız hisler ruhumuza garip bir mûsıkî fısıldar.. gündelik lisana sığmayan engin duyular, düşünüşler benliğimizi işgal eder.. ve maddî aklın, mücerret mantığın sınırlarını aşan gaybûbet renkli bir fetânet, peygamber çizgisindeki meâdî bir düşüncenin kapılarını aralar. Bu açıdan da diyebiliriz ki, kulun namazdan daha büyük bir ibadeti ve namaz

içinde köpüren tasavvur ve tahayyüllerden daha sıhhatli ve engin bir hali yoktur.

İnsan ruhunun, duyuş ve sezişleriyle şuhud ve vücudu aşır gayb noktasına ulaştığı namaz ufku, onu duyan ruhların bütün hasretlerini, hicranlarını ve dâussılalarını söyler. Aynı zamanda kalbin itmi'nânını, insanî duyguların revh u reyhânını, varlığın ezelî serencâmesini, yıldızların yeryüzünü temâşâsını, göklerin sırlarını, ukbânın ışıklarını, cennetin yamaçlarını, yamaçlarda salınan ağaçlarını, ağaçların altında her zaman çağlayan ırmaklarını söyler. rükünleriyle söyler, içindeki Kur'ân'la söyler, duâlarla söyler; söyler ve söylediklerini yepyeni bir edâ ve üslupla ruhlarımıza kevserler içiriyor gibi tekrarlar...

Kıyamdan sonra, kulluğa kilitli bu sadık bendeler, saf ruhlarının heyecanlarını, müstakîm düşüncelerinin ra'shelerini bir kere de rükû kürsüsünden haykırmak isterler. Azamet ve ceberûtun, rahmet ve lütfun halitasından hasıl olan bir duyguyla ve heybete bürünmüş bir edâ içinde âdeta bir asâ gibi bükülürler. bükülür ve iliklerine kadar işleyen bir kulluk şuuruyla hep ilâhî azameti mırıldanır ve bir kısım gök sakinlerinin Allah'a yönelik üslupları sayılan rükû ile "Hazîratü'l-Kuds"ün kapılarını zorlar ve o kapıların aralanması ölçüsünde kendi rûhî âlem-lerinin derinliklerine kavuşurlar. Hacda ve başka yolculuklarda, tepelere tırmanılması, tepelerin aşılıp düzlüklere varılması tekbir, tehlil fasıllarıyla seslendirildiği gibi, namaz ünvanı altında ruhun mirac yolculuğu da, bir bölümden diğer bölüme geçişte hep aynı mübarek duygu ve düşüncelerle ve hep aynı mübarek kelimelerle ifade edilir. Hemen her rükünde, Allah'a karşı saygılı olmayı en iyi şekilde dile getirmek üzere söylenilen tekbirlerle, tahmidlerle ve bu kelimelerin çağrıştırdığı mülâhazalarla yüce divânın kapı tokmaklarına dokunulur; sonra da, bir eşref saati en mükemmel şekilde değerlendirme dikkat, teyakkuz ve temkiniyle beklemeye geçilir; geçilir ve avını bekleyen bir kedi hassasiyeti, bir örümcek sabrıyla ilâhî vâridât ve tecelliler avlanmaya çalışılır.

Namazda rükû, kıyamdan bir adım daha ileride üzerimize nefehâtını salar, ruhlarımıza hayattan daha güzel, cismânî

zevklerden daha enfes ve bu sınırlı dünyada gerçekleştirilmesi imkânsız bir rüyadan, hem de tasavvur edemeyeceğimiz ölçüde bir rüyadan neler neler fısıldar. Gönüllerimize, istediğimiz, beklediğimiz nesnelerin ötesinde zümrütten günler, saatler ve dakikalar vaadeder. Zaten, hepimiz biraz da ümitlerimizin, mefkû-relerimizin, hülyalarımızın, beklentilerimizin çocukları değil miyiz? Hemen hepimiz, bugünkü tersliklerle hırpalanıp da gerçeğe uyanınca, içinde bulunduğumuz zamanı aşar ve ileride elde edeceğimiz hayat ve saadetin ümidiyle “gelecek zaman” der ve tebessümlerle cennetin yamaçlarını süzeriz.

Rükû, Hakk karşısında iki büklüm olma mânâsındaki buuduyla, bütün kaddi bükülmüşlerden bir ses alır; yer yer “Rabbim bana zarar dokundu”, zaman zaman da “Dağınıklık ve tasamı sadece sana açıyorum” der ve bize hayat ırmağından bir çağlayış, Yusuf ilinden de bir gömlek kokusu duyurur.. duyurur, hep hakikatlerin ötesinden gelecek hârikulâdeliklerin zuhur edeceği neşesiyle bizleri coşturur. Hem öyle bir coşturur ki, benliğimizden fıskıran bir hamd ü senâ tûfânıyla belimizi doğrultur ve O’na, bir ara fasıl minneti daha sunarız. Bu kısacık ayakta duruş, ilkinden farklı ve ayrı bir Hakk’a yürüme limanıdır. Bu nurlu limanda kıyamı, kiraati, rükû tesbihlerini, bir kere daha gönlümüzün derinliklerinden geçirir; hislerimizin sınırsızlığını, hayallerimizin sonsuzluğunu, bu kısacık tevakkuf içine sıkıştırarak duymaya çalışır ve bütün his gücümüzü vâridât avlamak üzere seferber eder ve yakaladığımız “kenz-i mahfî” tayflarıyla kendimizi daha engin ve kurbet renkli bir yeni duyuş çağlayanına salıveririz. Namazı rükûda duyup kıyamda dinleyenlerin nasıl bir haz ve lezzete erdiklerini, nasıl bir haşyet ve saygıyla kıvrandıklarını, nasıl bir ümitle gerilip nasıl bir korkuyla ürperdiklerini kestirmek zordur. Bu duyuş, bu dinleyiş, vuslata atılan adımların en ciddilerinden ilki, secde de bunun ikincisidir.

Secde, namazın içindeki mevhibe ve vâridâtın şükür zemini, erimiş gönüllerin kulluk kalıbına tam olarak döküldükleri mehâbet potası, duâlarla Hakk’ın kabulü, ortasında iki nokta arasındaki doğru çizgi ve bulunup bilinecek, bilinip sevilecek

Zât'a karşı duyguların, düşüncelerin visâl koyu ve buluşma arsasıdır. Bizler, gerçek konumu içinde secdeyi duyup dinledikçe, imandan, İslâm'dan, ihsandan süzölmüş bir usârenin, namazlarımızın kıyam, rükû ve kavmesinden geçerek gönüllerimizin zümrüt tepelerine aktığını hissederiz.

Secdede baş ve ayaklarımızı aynı noktada birleştirerek yusuvarlak hâle gelir; bir yay gibi gerilir; bir ses, bir soluk olur inler ve ümitlerimizin ameller önündeki herşeye yeten enginliğini, rahmetin herşeye sebkât eden öndeliğini imanımızla birleştirir, bütünleştirir; bir ucu dünyada bir ucu ukbâda âdeta bir gökkuşağına benzeyen bu alâim-i semâ altından geçmek suretiyle tâlimimizi değiştirmeye çalışırız.

İnsan, secdedeki duyuş ve sezişlerin kendisini yükseltmiş bulunduğu bahtının zirvesinden bakıp gerçeği temâşâ ettiği bu noktada, kalbinin dilini kullanarak, hislerinin bütün kelimelerini ortaya dökerek, dünyayı biraz âhirete doğru yönlendirip, ötelere de biraz ruh dünyasının içine aksettirerek kulluğunun destanını okuyor gibi bir mazhariyeti duyabilir, yaşayabilir.

Evet onun, kulluk şuuruyla coşan duâları, Allah'ın rahmet ve lütuf çağlayanlarıyla karşılaşp birbirinin içine akıp da duâ ve icabet buluşunca, duygularımız cennet hayatı gibi güzel, vuslat gibi engin çağlamaya başlar. Anlayanlar için bu güzelliklerin tadı o kadar keskin, şivesi o kadar büyüleyicidir ki, onu bir kere duyup yaşayanlar bu nimetlere ve nimet sahibine nasıl şükredeceklerini bilemezler.

Başı yerde ve ışıktan bir helezonla en ulaşılmaz zirvelere tırmanıp ve semâvî seyahatle Hakk'a yakınlığı derinleştiren bir kurbet eri, "Hazîratü'l-Kuds"e ermiş olma his, şuur ve mahmurluğuyla vuslatını bir başka buudla daha da renklendirmek üzere Hakk'a tazim ve tekrimini arz ederek saygıyla başını kaldırır ve huzurda bulunmanın bütün âdâbıyla "et-tahiyyât..." diyerek vecde gelir ve artık bir yeryüzü varlığı değilmişçesine tabiatüstü bir hal, bir mânâ ve bir büyüye bürünür.

Öyle ki, bu engin hazlarla coşan namaz kahramanı, doyma

bilmeyen bir hisle, kemmiyet ve keyfiyet sınırlarının üstünde, niyetle derinleştirip sonsuzlaştırdığı; yakîniyle Hakk'la irtibatlandırıp hulusuyla ebedîleştirdiği, mal, can ve bütün ilâhî mevhibeler adına Hakk'a karşı minnet borcunu edâya yönelir; gönlünün bütün duyarlılığıyla Allah'ı anar ve inler.. Nebî'yi yâdeder, içi inşirahla dolar.. kendisiyle aynı mutluluğu paylaşan insanları düşünür, hayır duâlarıyla gürlür.. ve tekbirlerle başlattığı bu mirac yolculuğunu, dinin temeli sayılan şehâdetlerle noktalar...

Namaza alışmış ve onunla beslenen insanlar, ona hiçbir zaman doymazlar. Doymak şöyle dursun, her namaz bitiminde "daha yok mu?" der, nafilenden nafileye koşar; duhâ ile güneş gibi yükselir, evvâbinle gidip kurbet tokmağına dokunur, teheccüdle berzah karanlıklarına ışıklar gönderir ve ömrünü âdeta ibadet atkıları üzerinde bir dantela gibi örmeye çalışır ve kat'i-yen içinde yaşadığı nurlardan, ruhunu saran mânâlardan ayrılmak istemez.. istemez ve hep ibadetin vaadettiği güzelliklere koşar.⁶¹

GELİN İŞE NAMAZDAN BAŞLAYALIM!..

Kalıplar Manaları Taşıyıcı Olmalı İnsanın Rabbiyle münasebetinde asıl olan manadır, özdür, ruhtur. Fakat onları taşıyan lafızlardır, şekillerdir, kalıplardır. Bundan dolayı mutlaka o lafızlara, kalıplara dikkat edilmeli. Esas alınan manayı, mazmunu o kalıpların taşıması lazım. Dolayısıyla kalıp ve şekillerin hiçbir manası yok denilemez. Zâhirî ahkam onlara bina edilir. Ne var ki, namaz vardır namazdan içeri, oruç vardır oruçtan içeri. Onun için buyrulur ki "Kad eflehal mü'minûn. Ellezîne... -Mü'minler kurtuldu. O mü'minler ki..." İsm-i mevsûlün sılası "hüm fi salâtihim hâşiûn" şeklinde geliyor. Yani "Onlar, her zaman namazlarında huşû içindedirler." "Hüm yusallûn - Onlar namaz kılarlar" demiyor. Sebata ve devamı işaret eden bir kalıp kullanılıyor. Yani buyruluyor ki; ne zaman olursa olsun namazda haşyet yaşayanlardır; huşû arayanlardır kurtulanlar.

Bir insanın sadece namazına bakarak onun namazda huşû

arayan biri olup olmadığını biz belirleyemeyiz. Bu, insanın vicdanı ile Allah arasındadır. Dolayısıyla biz kendimizi hüsnü zan etmeye zorlarız. Ama bazı kimseler namazlarında, oruçlarında öyle dikkatsizdirler ve iffetleri mevzuunda çarşıda pazarda öyle sulu hareket ederler ki; insan ne kadar hüsnü zan ederse etsin, şahit olduğu hareket hakkında olumlu düşünceyi İslami çerçevede bir yere koyamaz. Mesela; hemen tekbir alır, sen daha Fâtiha'nın yarısına gelmeden rükua varır. Burada kendini ne kadar zorlarsan zorla ona namaz kıldı diyemezsin. Mesela, rükuda hakkını vere vere, kelimeleri güzelce telaffuz ederek bazı fukahaya göre bir kere "Sübhâne rabbiyel azîm" demeli. Çok hızlı söylüyorsa manası yoktur onun. Bazı fukahaya göre ise onu en az üç defa söylemeli. Onun için rükuda ve secdede lâakal üç defa yavaş yavaş, kelimeleri tam telaffuz ederek bu tesbihi söylemeliyiz. Daha az söylüyorsak başkalarını hüsnü zanlarında zorlamış oluruz. Böylece bazı kalıplar, bizim onunla eda etmeye çalıştığımız mana, muhteva ve mazmunu taşıyıcı olmaz. Dolayısıyla hakkımızda hüsnü zan edenler vehme ve kuruntuya hüsnü zan etmiş olur.

Çok kimselerin hızlı hızlı okuduğu Fâtiha Kur'an değildir. Çünkü Kur'an öyle inmemiştir. Böyle alelacele okunan Fâtiha ile kılınan namaz namaz değildir. Bir nefeste, o nefes bitmeden sureyi sona erdirme telaşıyla, soluğun tıkanıdığı yerde hızlıca ve can havliyle alınan ara nefeslerle okunan Kuran'la kıraat farzı yerine gelmiş olmaz. Lafızlar manaların kalıbıdır ama kalıp manaya uygun olması lazım. Bast-ı zaman olabilir o ayrı. Birisi bana demişti ki; "Hakkını vere vere okuyarak beş dakikada kırk veya doksan rekat kıldım." Âdet-i ilahi açısından bu her zaman olmaz. Bir kere müyesser olan da caka yapıyorum diye onu söylerse bir daha ona da müyesser olmaz.

Namazda Huşû ve Hudû Namazda "iç tâdil-i erkân" sözü çok kullanılmamıştır. Bu huşû ve hudû ile alakalı. Huşû ve hudû, namazın mazmununa bağlı meseleyi götürmektir. Rica ederim, namazda huşû ile alakalı bu kadar tahşidât-ı çok bulmayın. İman ve namaz ikiz kardeştir; şu kadar var ki, iman az önce doğdu. Üstad namazın beş vakte tahsisini anlattığı yerde onun

manasının ne olduğunu da açıklıyor. Muhyiddin İbn Arabi Fütühat-ı Mekkiye'de namazın manasıyla alakalı şeyler ortaya koyuyor. Şah Veliyyullah Dehlevî namazla alakalı bir kısım hususlar söyleyip onun ehemmiyetine dikkat çekiyor. Ben onun için bazı arkadaşlara rica ettim; ne olur arkadaşlardan bir kaç doğru dürüst namaz kılsalar da örnek olsalar. Yoksa bu işin içinde olan kimseler arasında dahi -hakîkî manasıyla- namaz kılınmıyor. Beş vakit yatılıyor kalkılıyor ama namaz kılınmıyor.

Ayrıca, "feveylün lilmusallîn" de anlatılan sadece sehv meselesi değildir. Namazla alakalı o kadar çok eksiğimiz var ki. Mesela; "ve izâ kamû ilassalati kamû kûsâlâ - Namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar" bunlardan birisi. Hadislerde insanın o türlü namazı insanî davranışın dışında addediliyor. Namaz bir insanî davranıştır. Fakat o çizgi içinde kalınmadığı zaman yapılan hareketler hayvanî hareketlere benzetiliyor. Mesela, imamdan önce rükua giden kimse için "İster misiniz Allah rükudan kalkarken suretlerinizi eşek suretine çevirsin!.." deniliyor. Demek ki imamdan evvel harekete geçme meselesi kulluk çizgisinden çıkma manasına geliyor. "Herhangi biriniz secdeye gittiği zaman horozun daneyi gagaladığı gibi yapmasın" deniliyor. Bakın o bir hayvan davranışı: Alnını yere vurup kaldırma bir hayvan davranışı. Allah (celle celâlhü) O'na karşı yapılan ubudiyette bizi insanî davranışa çağırıyor. "Köpek gibi ellerini yere sermesin" deniliyor. Oturmadan secdeye, secdeden rükûya, rükûdan kıyama kadar davranışların hayvan davranışlarından farklı olmasına dikkat çekiliyor. Allah Rasülü (sallallahu aleyhi ve sellem) bu mübarek sözleriyle bizi bir insanî davranış mecmuasına çağırıyor. Evet, huşû ve hudû ancak o kalıplarla ifade edilir. "Ben huşû ve hudû içindeyim." dediğin zaman hayvanî kalıpları aşman gerekir. Allah'ın huşû ve hudû atıyyesini ancak o atıyyeyi taşıyabilecek matiyyesi götürebilir.

Namazın İnkişafı Bir de namazın ruhu, manası hemen inkişaf etmeyebilir. Kendisinde namazın ruhu inkişaf eden bir insan en tatlı bir işle meşgulken fırlayıp namaza durmak ister ve namazdan zevk alır. Her zaman olmasa bile çok defa der ki: "Keşke dünya hiç bitmese ve ben hep ayakta dursam böyle."

Ama bunun inkişaf etmesi için insana bazen yirmi, bazen otuz, bazen kırk sene lazımdır. Kırk sene kemerbeste-i ubudiyet içinde o kapıda durursun ve namaz ancak o zaman inkişaf eder. Namazın mahiyeti inkişaf ederse ne olur: sen o zamana kadar hep bir altın namaz damarını aramak için madende toz-toprak içinde dolaşmıştın, fakat ısrar ettin. Bu damardan oraya gidiliyor dedin. Bu damar, o damar; bu damar, o damar dedin ve birgün kendini o hazine içinde buldun. O ana kadar o çalışmaların hepsi altın olur mu olmaz mı?

Ayet-i kerimede "Ve tebettel ileyhi tebtîlâ" buyuruluyor. Fiil tefâul babında olduğu için bir zorlama ifade ediyor. Ve başlangıçta Hazreti Peygamberimize böyle hitap ediliyor. Ama Efendimiz zamanla o hale geliyor ki, "Sizin yeme içme ve cinsî münasebete karşı duyduğunuz arzuyu ben namaza karşı duyuyorum." diyor. Aynen öyle de bu hususta gereğince ısrarlı olsan ve sabretsen, namazın mana peçesinin senin içinde açılmasını beklesen, sonunda sana deseler ki "cennette sofralar hazırlanmış"; sen, "Namazımı kılayım ondan sonra. Namazımı feda edemem ben." diyecek hale gelirsin. Azrail aleyhisselam gelse "Müsâde edersen vakti giren namazımı kılayım, kaçmasın. Ondan sonra ne yapıyorsan yap." dersin. Öyle bir ruh haleti hasıl olur ki; ölecek bile olsan namazını eda etmeye çalışırsın. Namazlaşırsın artık. Hazreti Hubeyb'in şehid edilmeden önce bütün teklifleri geri çevirip sadece namaz kılmak istemesini de bu şekilde anlayabiliriz; artık namaz onun ruhuna mal olmuştur.⁶²

NAMAZ KORİDORU

Namazı vaktinde kılmak çok önemlidir; ilk vaktinde kılmak evlâdır. Bütün fakihler, muhaddisler, müfessirler bu noktaya dikkat çekerler. Bununla beraber, siz hayatınızı öyle standart hale getirmişsinizdir ki; kerahet vaktine girmeden namazlara belli vakitler tahsis edersiniz. Namazı ve ona bağlı ibadetleri huzur-u kalb ile edâ etmek için o vakti kollarsınız. Ezanın ezan, kâmetin kâmet olması lazımdır. Onların duaları var. Bunların hepsi adım adım konsantrasyon adına çok şeyler ifade eder. Bir sofranın bile bir adabı vardır. Önce ne konacak sonra ne

konacak bir usulu bir adabı vardır. Yemekten tam lezzet almak için bunlara uyulur. Namaz mâide-i semâviyesinin tadını çıkarmak için de onlara uymak lazım.

Namaz Allah ile senin arandaki bir alış-veriştir. Seni Allah'a o kadar hızlı ve o kadar yakın hale getirecek namazdan başka bir şey yoktur. Bir kere başta nazarî planda senin zihninde o asıl kıymetine ulaşmalıdır. Yani; henüz tatmamışsın, duymamışsın, hissetmemişsindir ama nazarî planda "bu, budur" demen lazım. Çünkü sendeki arayış duygusunu bu kabullenme meydana getirecektir. Arayış duygusunu tetikleyecek, ona start verecek şey budur. Böyle bir duygun yoksa, namazın içinde buna ulaşma düşüncen yoksa, neyi hedefleyeceksin ki sen onda? "Rabbim bana burada O'na kul olma fırsatı veriyor. Ben şimdi kemâl-i edeble, kemerbeste-i ubudiyet içinde bu taabbüdî işi O'na bir arz edeyim. O ne kadar büyük, ben ne kadar küçüğüm; O ne kadar sonsuz, ben ne kadar sıfırım.. işte ona göre ben bunu edâ edeyim. Kulluğumu ifade etme fırsatıdır bu, küçüklüğümü haykırma fırsatı, azametini ilan etme fırsatı." Evet, önce bu duyguyla dopdolu olmak lazım.

Huzurun iki manası var: Birincisi, zevk-i ruhânîye erme. İnsan "keşke olsa" diye düşünebilir ama bana göre ona da talip olmamak lazım. Huzur, senin küçüklüğün, sıfırlığın ve hiçliğinle beraber kabul buyurulman.. huzur anını ve huzurda kendini ifade etme imkanını elde etmen. İşte bu huzura bağlı olarak O'nun huzuruna talip oluyoruz.⁶³

ŞEYTANIN NAMAZ HIRSIZLIĞI

Namazda sağa sola bakmaya şeytanın namazdan hırsızlaması denilir. Yani; o, namazı tamamen çalamıyor da ondan bir kısmı hırsızlıyor. Erkânı çalamıyor. Son kozunu nazarları çalma ile kullanıyor. "Sağa baktırabilir miyim, sola baktırabilir miyim" diye çaballıyor.

Mevzumuz kalıplar-manalardı. Elfaz ve kalıplar, mana ve muhtevayı taşımaları diyorduk. Sen bana desen ki "Ben üç metrelik mekanda atımı bir koşturdum, bir koşturdum neredeyse çatlayacaktı!". Yapma yâhû! Üç metrelik yerde at

koşturulmaz. Şimdi namazı öyle hareketlerle eda ediyorsun ve diyorsun ki "Bunun içine huşuu sıkıştırdım, huduu sıkıştırdım." Yapma yâhû! Bu hareketlerin içine huşû, hudû sıkışmaz.

Var mısınız namazdan başlayalım işe! Üstadımız ne kadar edepli insan. Ne diyor bakın: "İnşaallah tam ihlasa mazhar olursunuz. Beni de tam ihlasa sokarsınız." Ben de onun gibi diyorum: "İnşaallah tam namaz kılersınız. Bana da tam namaz kılmanın adab ve erkanını talim edersiniz." O zaman kim kimin arkasına takılırsa kurtulur. Gelin hep beraber kurtulmaya karar verelim.

Namazdan hiçbir şey aldırmamak lazım. O bir emanettir. şeytan ne bakmadan çalsın, ne yatmadan kalkmadan çalsın, ne şundan ne de bundan. Tam tekmil namaz emanetinin emini insanlar olarak; hakikat-ı namaz misalî mahiyetiyle neden ibaretse ona uygun şekilde namazı edâ etmeli. Mesela, ben namazı ebedi yolculukta refik olacak, gökçek yüzlü, boyu posu, edası endamıyla hiçbir tarafı tenkit edilemeyecek uhrevi bir misalî vücuda sahip görüyorum. Şimdi bir yerde şeytanın hırsızlığına mani olamazsanız, o onun bir kulağına vurur, bir burnuna vurur, bir dudağına vurur. Bir yandan kolunu götürür, bir yandan ayağını... o hale getirir ki onun misâlî vücudu ahirette size ne der bilemiyorum. Mutlaka diyeceğı şeyler vardır. "Allah hayrınızı versin beni zayi ettiniz" mi der, "beni berbat ettiniz" mi der, bir şey der mutlaka. Fakat orada rahatsızlık yaşamamak için sizin burada namaza rahatsızlık vermemeniz ve hırsız elinin ona uzanmasına mani olmanız gerekir. Hiçbir yerinden bir şey alınmamalı. Bütün kalbiniz, hissiyatınız ve letâifinizle Allah'a müteveccih olmalısınız. Mebdedekilerin o meseleyi duyarak yapması zor. Yalan olur "duydum" derse. Fakat Allah bir gün o kapıyı aralar. Hele siz dişinizi sıkın; en önemli, en müsait vaktinizi ona verin ve zorlayın kendinizi. İnşaallah, bir gün gelir onu güzel edâ etme imkanı doğar.

İhtimal, hâkikat-ı salata ulaşmak için bazıları her gece bin rekat namaz kılıyordu. Üstadın ilk talebeleri özene özene namaz kılıyordu. Ben gerçekten namaz kılan insanlar gördüm. Bir kaç yüz rekat kılan çoktu, sayılamayacak kadar. Bu millet namaz

kılmayı unuttu. Camiler şekillere bağlı kaldı. O halılar gözyaşına hasrettir şimdi. Seccadeler temiz alınlara hasrettir...

Namaz ibadetin kalbidir. Namazın her rüknünün kendine göre bir kıymeti vardır. Ama onun en kıymetli parçası alnın yere konması halidir, secdedir. "Kulun Allah'a en yakın olduğu yer secdedir" buyrulur. Namaz secde ile taçlanır.⁶⁴

BİR HATIRA VE NAMAZA DİKKAT

Hiç unutamayacağım insanlardan birisi de muhterem Mehmet Kırkinci Hoca'nın rahmetli babası, Celal Efendi'dir. Celal Efendi, Medine'de mücâvir (mübarek bir yerde inzivaya çekilip ibadet eden, kendini o yerin hizmetine adayan), kıymetli bir insandı. Orada vefat etti ve oraya defnedildi. Yanına gittiğimde çok yaşlanmıştı. İlerleyen yaşına ve rahatsızlıklarına rağmen namazlarını aksatmıyor, sünnetleri de ayakta kılıyordu. Ama oturup kalkmakta zorlandığı için namazlarını yatağının yanında kılıyor; ayağa kalkabilmesi için yatağa tutunması gerekiyordu. Bu şekilde tamamladığı bir namazdan sonra bana demişti ki, "Hocam, ben böyle namaz kılarken yatağa tutunarak kalkıyorum, oluyor mu namazım?" O tabloyu hiç unutamayacağım. O ne güzel şuur.. herşeye rağmen kulluğunu gereğince eda etmeye çalışmak ama yine de yaptığıyla yetinmemek ve daha iyisini aramak. Evet, namaz bizi ahirette kurtaracak bir sermayedir. Onun için namaz hususunda çok hassas davranmak gerekir. Allah onun kıymetini ruhlarımıza duyursun ve eksiğiyle gediğiyle namazlarımızı kabul buyursun.⁶⁵

CENÂB-I HAKK'IN HUZÛRUNA GİRERKEN NE GİBİ FİKRÎ BİR HAZIRLIK YAPMALI VE O'NUN HUZÛRUNDA NELER DÜŞÜNMEİYİZ?

Huzûr derken daha ziyade namaz gibi ibadetlerdeki huzûr kasdediliyor zannediyorum. Eğer sorudaki huzûr bu ma'nâda sorulmuşsa, zaten namaz bizzat kendisi huzûrdur. Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz, Mi'rac gibi huzûrun en mükemmel ve en münevveriyle şereflendirilmişti.. bu çok önemli hâlin bizim mahiyet menşûrumuza aksi namaz şeklinde olmuştu. Evet

O'nun Mi'racdan bize getirdiği en kıymetli hediye namaz olmuştur. Bizler için mikro plânda namaz bir Mi'rac demektir. Bunu duyup doyabilmemiz için, bir rahmet eseri olarak, günde beş defa namazla huzura alınıyor ve Rabbimiz'e muhatap olma bahtiyarlığıyla şereflendiriliyoruz.

Efendimiz'in Mi'rac'da semaları dolaşması, Rabbimiz'le bizzat vicâhî olarak, perdesiz konuşması ve kendi idrâki vüs'atinde Cenâb-ı Hakk'ı, minvechin, perdesiz hicapsız müşâhedesi ve ardından namazı, bir armağan ve hediye olarak bize getirmesi, evet bu iki hâdise birbiriyle o denli irtibatlıdır ki, namazı Mi'rac'tan ayrı düşünmek mümkün değildir. Evet, namaz, Mi'rac'ın ve herkes için bu kavsî urûcun, semere ve meyvesidir.

Tüccarlar, sağa-sola gider; alış-veriş yapar ve gelirken de birşeyler alır, öyle dönerler. Allah Rasulü de tamamen ebediyet gamzeden bir mukaddes alış-veriş için Rabb'inin huzuruna çıkmıştı. Kudsî yolculuğun daveti.. bu âdetâ bir alış-verişti; Cenâb-ı Hakk'dan gelmişti. Bu alış-verişte Rabb'imizin bizden istediği de sadece itaat ve kulluktu. Buna mukabil O da, namazımızı, Efendimiz'in Mi'racı gibi kabul buyuracaktı. Biz O'nun yolunda olacaktık, O da bizim elimizden tutacak ve bizi zâyi etmeyecekti. Biz görmeden O'na inanacaktık, O'da bir ma'nâda namazımızda bize görünerek gözlerimizi aydın kılacaktı. Ortada böyle bir alış-veriş vardı; ama, hiç bir surette pazarlık yoktu. Çünkü verilenlerin hepsi bir lütuftu...

Allah (cc) lütfuyla O'nu huzûruna aldı. Ve en çok sevdiği bu insanı bizim nâmımıza konuşturdu. Tahiyyatı ile O'na selâm verdi ve bize de selâm gönderdi. Efendimiz (sav) istifade ettiği gibi, biz de o teveccühten istifade ettik. Namaz işte böyle bir huzûru sembolize eder.

İnsan namaza gelirken, bu anlayış ve bu düşünce ile gelmelidir. Böyle kudsî bir işe hazırlanma çok önemlidir. Herşeyden evvel namaza hazırlanırken abdest alınır. Bazı hallerde de abdest yerine gusûl yapılır. İnsan, abdestte her uzvunu yıkayışıyla ayrı bir mesafe alır, ayrı bir aydınlık idrak eder ve ayrı bir canlılığa ulaşır.. abdest içinde okunan duâlarla da belli bir metafizik gerilim içine girer. Bu arada camiye

giderken yapılacak bir kısım duâlar da vardır ki, insan bunlarla adım adım Rabb'-inin huzuruna gelişini hisseder ve yaptığı duâlarla âdetâ semavîleşir. Bu kapı, herkese olmasa bile çoklara açıktır. Hz. Ali (ra) gibi insanlar her namaz vakti sararıp solar ve âdetâ bayılacak hâle gelirlerdi...

Zira namaz İlâhî huzûra ermek ve o âdetâ, vicâhî olarak Hakk'la görüşmek demektir.

Bir insan düşünün ki, kendisine çok mühim bir mes'elede, seçkin bir topluluk karşısında, bir konuşma teklifi yapılmıştır.. ve o insan ilk defa böyle bir topluluk huzuruna çıkacaktır. Dinleyenler arasında her sınıfın en üst seviyedeki temsilcileri de bulunmaktadır. O insan böyle bir durum karşısında nasıl sararır, solar, bocalar, kem-küm eder ve müthiş bir heyecan içine girer; öyle de kul, namazında bu kişinin durumundan bin misli daha fazla bir heyecan ve helecan içine girer.. tabîî ne yaptığıнын şuurunda ise... Çünkü biraz sonra onun konuşacağı meclis, sadece misâl olsun diye sözünü ettiğimiz meclisten kıyas kabul etmeyecek ölçüde daha mehabetli ve daha yücedir.

Evet bu insan, her an ayrı bir şe'n ve tecellide olan Rabb'in huzûruna girecektir. Ve daha önceki namazdan bir sonraki namaza ülfet adına intikal edecek heyecan yatıştırıcı müsekkinlere karşı dikkatli olmalıdır.

Düşünmeli ki, Hz. Musa (as) gibi ulü'l-azm bir peygamber, Cenâb-ı Hakk'a ait mehabetle dopdolu olduğu halde, yine de Firavunun yanına girmeden evvel (Rabbîşrahî..) (Tâhâ, 20/25) demek suretiyle bir iç hazırlık yapıyordu; vicdanını konuşturuyor ve mukavemetini arttırması için Cenâb-ı Hakk'a duâ ve niyazda bulunuyordu...

Mü'minin abdesti ve mescide gidişi bir ilk hazırlıktır sanki. Hayalinde Allah Rasulü (sav) temessül etmiş ve biraz sonra da namazında O'na cemaat olacaktır.. Bu şuur ve bu iştihak içinde namaza duracak.. ve namazında okuduğu Kur'ân'ı bizzat Cenâb-ı Hakk'a takdim ediyor gibi okuyacaktır. Belki yer yer, mescidin dışında bırakmaya çalıştığı uygunsuz düşünceler onu rahatsız edecek; fakat o böyle eşkiya ve yol kesicilere kat'iyen teslim

olmayacak ve yoluna devam edecektir. Ayakta durmaya dermanı kalmadığını hissedince de, Rabb'in azameti karşısında iki büklüm olup rüku'a varacak, rüku'dan kalkarken de vicdanında Cenâb-ı Hakk'ın kendisine Rahmet nazarıyla bakışını yakalamaya çalışacak.. çalışacak ve o bakışı yakalamış gibi, hayretinden dizlerinin bağı çözülecek, tam ve ciddi bir teslimiyet içinde, kulun Rabb'ine en çok yaklaşılabileceği sınır nokta olan secdeye kapanacak. Ümmetlerin âhirette diz çöküp oturmasına mukabil, o, bu ızdırarî hâli ihtiyarî olarak dünyada yapacak ve diz üstü çöküp, yalvarış ve yakarışlarla Rabb'ine müracaatta bulunacak ve gönül dünyası huzurun ışıklarıyla dolup taşacaktır. O, böyle yapıp ve bunlara mazhar olunca, âhirette böyle bir duruma düşmekten de -İnşaallah- kurtulacaktır. Zira Allah (cc) iki korkuyu bir arada vermiyeceğini va'd etmektedir. İki emniyetin bir arada verilmediği ve verilmeyeceği gibi.

Bu seviyeyi elde edebilmenin kendine göre yolları vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamamız mümkündür:

Birincisi: Âfakî ve enfüsî tefekkürde ısrar... İnsan hiç durmadan âyât-ı tekvîniyeyi düşünmeli, âfâktan enfüse ve enfüsden âfâka düşünce mekiğini gezdirip durmalıdır. Evet insanın tefekkürü, onu, bir taraftan semânın yıldızlarla yaldızlanmış ufuklarına götürmeli, diğer taraftan da mahiyetinin derinliklerinde seyahat ettirmelidir ki "kör ve sağırların" yediği damgayı yemiş olmasın. Çünkü böyle olanlar, kalblerini terk ve rabbanî latîfelerini ihmâl ettiklerinden dolayı, körler, sağırlar ve dilsizler gibi yaşamaktadırlar. Kendi mahiyetlerini görüp dururken de durumları daha farklı değildir.

İnsan tefekkürle, bir saatlik ibadetini bin senelik ibadet hükmüne getirebilir ve bu seviyede sevap kazanabilir. Ve işte, bu tefekkür şuuruyla namaz onu, esmâ dâiresinden sıfat dâiresine, oradan da Zât dâiresine sıçratır ve insan âdeta sonsuzluğa yelken açmış gibi olur.

İkincisi: "Râbîta-i mevt" dediğimiz ölümün düşünülmesidir. Bu yapılırken de ihtimal ve faraziyelerle değil, bizzat ölümle burun buruna gelmiş bir insan hâletiyle yapmalıdır. Zaten Kur'-ân-ı Kerim'de "Küllü nefsin zâikatü'l-mevt" (Âli İmran 3/185)

âyetiyle bu hakikata arzedilen çizgide parmak basmaktadır. Bir kısım tefsir ve mealcilerin söylediği gibi âyetin ma'nâsı "Her nefis ölümü tadacaktır" şeklinde ifade edilmesi oldukça eksik bir ma'nâdır. "Her nefis bilerek veya bilmeyerek ölümü tadırdurmaktadır" şeklindeki ifade öncekinden daha tutarlıdır. Çünkü Türkçe'de "Her nefis ölümü tadacaktır" ifadesinin arapça karşılığı "Küllü nefsin seyezûku'l-mevt" şeklinde olur. Halbuki âyetteki ifade yukarıda söylediğimiz şekildedir. Âyetin Türkçeye en yakın ve az kusurlu meâlî ise "Her nefis ölümü tatmaktadır" şeklinde olmalıdır. (Âli İmran, 3/185). Evet, her nefis her an ölümü tadırdurmaktadır ve burada başka herhangi bir ma'nâ da bahis mevzuu değildir.

Bu hususu da kısaca izâh etmek uygun olacak:

Biz her an ölüp dirilmekteyiz. Zira bizler, Cenâb-ı Hakk'ın tecellilerinin akislerinden ibaretiz. Bu tecelliler o kadar seri bir şekilde ve peşipeşine gelmektedir ki, biz, kendimizi inkıta'sız ve devamlı kabul ederiz. Bu aynen sinema şeridindeki karelerin çok hızlı dönüşüyle, oradaki nesnelerin hareketli görünmesi gibidir. Aslında, biz, her an -ki an kelimesiyle zamanın en küçük parçası neyse onu kasdediyoruz- var olup yine yok olmaktayız. Bu tecelliler O feyz-i akdesten geliyor ve biz de daimî bir var ve yok olmayla karşı karşıya bulunuyoruz. Bu durumda sanki biz, saatin akrep veya yelkovanı üzerindeymişiz gibi oluruz. Yani ilk hareketin bizi her an öbür tarafa atması ihtimaliyle karşı karşıya bulunuruz.. ve zaten sonunda da bu durum kaçınılmaz bir netice olacaktır. Öyleyse, ölümü, istikbalde vâki olacak bir hâdisе gibi değil, her an yaşanmakta olan bir vak'â gibi değerlendirmeliyiz.

Bu değerlendirme bizi, daima âhirete hazır hâle getirecek ve namazımızı da, âhîret hazırlığı içinde olan bir insan edâsıyla kılmaya vesile teşkil edecektir.

Üçüncüsü: Namazı huzur dolu insanların yanında kılmak da bir yoldur. Zira, başını secdeye koyduğu zaman soluklarında Muhammedîlik esip duran birinin yanında kılınan namaz da insanın o havaya bürünmesine bir vesiledir. Ondandır ki, cemaat olma tavsiye ve emredilmiştir. Çünkü ferdin iç mukavemeti her zaman huzur temin etmeye yetmeyebilir. Bu durumda, cemaat

içindeki fertlerin ma'nevî desteği onun imdadına yetişir ve ona da huzur kazandırır.

Göz yaşı içinde namaz kılan bir insanın hâl ve durumu, en azından, onun yanında namaza duran insanın da kalbini yumuşatır, hatta bazan ona da göz yaşı döktürür. Bir çoğunuz müşahede etmişsinizdir? Ravza-i Tâhire'de ve Beytullah'da öyle namaz kılan, secde ve ruku'uyla öyle ubudiyette bulunan insanlar vardır ki, bizler onları seyrederken kalbimiz duracak hâle gelir...

"Ruku' edenlerle beraber siz de ruku' edin" (Bakara, 2/43) âyetinin işaretinden biz bunu anlıyoruz. Kişi sevdiğiyle beraberdir. Onun için evvela bu türlü ibadetle Rabb'ine kulluğunu takdim edenleri sevecek ve sonra da hep onlarla beraber olmaya çalışacağız. Bu arada namazlarımızı da onlarla beraber kılacak ve onlarla huzur-bahş olan bir iklimde bulunmaya çalışacağız.

Hız. Aışe (r.anh) validemiz, Allah Rasulü'nün namazını anlatırken şöyle der: "Allah Rasulü'nün iki rekat namazına şahid oldum. Öyle bir kıyamda durdu ve kıyamını öyle uzattı ki, o kıyamın güzelliğini ne sen sor ne de ben söyleyeyim. Sonra ruku'u da böyle oldu. Ardından secde etti; secdesi de en az ruku'u kadar güzeldi..." İşte biz de bir taraftan namazımızı Allah Rasulü'nün bu namazına benzetmeye çalışacak, diğer taraftan da namazı Hakk dostlarıyla beraber kılacak ve onların kulluk keyfiyetini gönüllerimizde yakalamağa çalışacağız.

Dördüncüsü: İrâdemize hürmet ve saygı duyarak ve irâdeli bir varlık olmanın gereğini yerine getirerek, namazımıza biraz çeki-düzen vermeliyiz. Evet irâdemize temrinler yaptırmalı ve huzûra giden yolda biraz da onun mevcudiyeti esasına göre yürümeliyiz.

Namaz, öyle dünyevî işlerimiz arasından geçirtiliverecek kadar ehemmiyetsiz bir vazife değildir. O bizim için en mühim bir meşgaledir. Namaz ciddiyetle ele alınmalı ve öyle edâ edilmelidir. Değil başka bir iş yüzünden onun ihmâle veya aceleye getirilmesi, gerektiğinde her türlü işimiz ona fedâ

edilmelidir.

Aynı zamanda cemaatin ehemmiyeti de unutulmamalıdır. Sadece Hanefî mezhebinde cemaat sünnet-i müekkededir. Halbuki diğer üç mezhebe göre cemaat farz veya vaciptir. Onlar "Ferke'û maa'rakiîn" âyetinden bu hükmü çıkarmışlardır.

Son olarak şunu da ilâve edeyim ki, huzur içinde ve erkânına riâyet edilerek kılınan bir namazın mü'minde hasıl edeceği haz ve zevki, ona başka hiç bir mazhariyet kazandıramaz. Yeter ki insan, bu mazhariyetin şuurunda olabilsin ve namazın kıymet ve değerini idrâk etsin!...

BİR KERE DAHA NAMAZ

Soru: İşlerin yoğunluğunu bahane ederek namaz kılmaya vakitlerinin olmadığını söyleyenler var. Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

Her meselenin başı ve esası iman olduğu gibi, bu meseleye de öncelikli olarak bu çerçeveden yaklaşmak gerekir. Şöyle ki, imanın şartları arasında sayılan esaslar, ferdin dünyaya bakış açısını şekillendirmektedir. Buna göre Allah'a iman, kalbî huzurun yegane esası ve teminatıdır. Allah'a imandan nasibi olmayan kalbler, bu boşluğu kat'iyen başka bir şeyle kapatamazlar. "Dikkat edin. Kalbler başka değı! ancak Allah'ı zikir ile tatmin olur."(Râd, 13/28) âyeti bu hakikatı hatırlatır.

Peygamberlere iman; maziye karanlık, geleceğı ise endişeler içinde görme bahtsızlığından kurtaran önemli bir faktördür. Biz, onlara ve hususiyle de Nebiler Sultanı'na iman sayesinde, dünya ve ukbanın en tehlikeli yerlerini berk-i hâtif gibi geçeceğimize inanır, O'nun şefaati uzması ile hayal ufuklarımızı aşan nimetlerle serfiraz olacağımıza iman ederiz.

Meleklerine iman; bize, en yalnız kaldığımız anlarda dahi onlarla beraber olduğumuz, onların kontrol ve gözetimi altında bulunduğumuz hissini verir. Bu mülâhaza ile davranışlarımızı kontrol altına alır ve hayatımızı duyarak hissederek yaşarız.

Kadere iman; musibet veya meserret televvünlü başa gelen her şeyin O'ndan olduğuna, aksine ihtimal vermeyecek

kat'iyette inanma demektir.

Âhirete iman; iman esasları içinde yer alan ve davranışlarımızı murakabe altına almamızı sağlayan en büyük unsur olmanın yanında, hadd ü hesaba gelmeyen nice dünyevî faydalar da sağlamaktadır. Ayrıca her bir müminin gaye-i hâyâli olan, Allah Rasulü ile vicahî görüşmek, ancak ahirette olacaktır. Enbiyâ-yı izâm, selef-i salihin, evliya-yı kiram, asfiya-yı fihâm hazerâtının hemen hepsi ahirettedir. Dolayısıyla bunlarla kavuşma aşk u şevki içinde bulunan müminlerin, ahirete imanı ve o imanın kazandırdıkları bir başkadır.

Şimdi, bu esasların bütününe iman etmek, kişiyi, öncelikle akide konusunda, oturması gereken yere oturtacak ve onu gerçek huzura kavuşturacaktır. Bundan sonra da, bu huzuru ihlal eden unsurlar iradî olarak def edilecek ve yine huzurun devamını sağlayacak ibadetler yerine getirilecektir. Dolayısıyla, soruda bahsedilen husus, şayet vâki ise, bu problemin menşei ibadet öncesindeki icmalen arzettiğimiz iman esaslarında aranmalıdır. İmanı tam tekmil olanlar için böylesi problemler aslâ bahis mevzuu olamaz.

Burada soruya cevap ararken, namaz ile ilgili bazı mücmel değerlendirmeler de yapılabilir zannediyorum. Namaz, yukarıda kısaca üzerinde durduğumuz iman esaslarını teker teker hatırlatan bir ibadettir. Namazda her zaman, potansiyel bir hatırlatma ve derin bir zevk vardır. O, insana, Rabb karşısındaki acz ve fakrını hatırlatır. Üstesinden gelinmesi mümkün olmayan ya da öyle gözüken problemleri çözme yollarını gösterir ki, bunun aslı ve esası da her şeye gücü yeten bir Kadîr-i Mutlak'a imandır. Bu son hususu, Fatiha ayetleri üzerinde durarak biraz daha açabiliriz:

Elhamdü'lillahi rabbi'l alemin: Hamd, zerrelerden sistemlere kadar her şeyi terbiye eden, yetiştiren. olgunlaştıran Allah'a mahsustur. Binbir hadise karşısında elimizden tutan ve bizi boğulmaktan kurtaran böyle bir Rabbe inandıktan sonra ben ne için ümitsiz olacağım ki?

Er-IZahmani'r-Kahim: O dünya ve ukbada, kafirlere de

müminlere de merhametlidir. Rahmeti, gadabını ve öfkesini aşkındır. Öyleyse ne diye ümitsiken olacağım ki?

Mâliki yevmi'd-din: O, ceza gününün tek sahibidir. Her kulun burada yapmış olduğu en küçük amelleri dahi, kendisine arzedecek ve hesabını soracaktır. Ama rahmeti gadabını geçmiş olan Allah'ım bana orada da yardım elini uzatacaktır.

İyyake na'büdü ve iyyake nestain: Kulluğumuzu sadece Sana hasrettik.. ve sadece Senden yardım diliyoruz. Senin Rububiyetin, Uluhiyetin karşısında boynumuzda tasma ve kulağımızdaki küpe ile kapına geldik. Bu halimizle sana köle olduğumuzu ilan ve itiraf ediyoruz. Fakat bu ne şerefli bir kölelik; Sultanımız, Sultanlar Sultanı olan Sensin Allah'ım. Ayrıca bizler, hiçbir mahlûka boyun eğmeyecek kadar aziz ve şerefliyiz. Senin hoşnutluğunun olmadığı her şeye başkaldırmaya hazırız.. ve biz sadece Seni dileriz. Yunus'un ifadeleri içinde

"Cennet cennet dedikleri Birkaç köşkle birkaç huri İsteyene ver onları

Bana Seni gerek Seni" diyoruz.

Şimdi, her tarafında tevhid akidesi nümayan ve şuurla yapılan bu kulluğun arzedilmesi ve yardım dileme aslında Allah'ın lütuf ve ihsanları karşısında yapılması gerekli olan şükrün, ibadetin tam yapılamadığının bir itirafıdır. Hâlık-Mahlûk münasebetini kavramış olmanın esprisi içinde âciz ve fakir olduğunun beyanıdır. Öyle ise, bu anlayış ve bu düşünce içinde bulunan bir insan nasıl ümitsiz olur ki?

Fatihâ'nın devam eden cümleleri de aynı minval üzere değerlendirilebilir. Ancak ifade edilmek istenen mânâ anlaşıldığı zannıyla kısa kesiyorum. Evet, bu duygu ve düşüncelerle namaz kılmaya muvaffak olabilen bir insanın, dünyevî işlerini bahane ederek namaz kılmaması düşünülemez. Öyleyse imanın yanı sıra, namaz hakikatinin de bu insanlara anlatılması ve mümkünse, bunları duymasına yardımcı olunması şarttır.

İnsan, namaz ibadeti ile, tıpkı günebakan çiçeklerinin güneşe bakarak gelişimlerini tamamlamaları gibi gelişmesini

tamamlayabilir. Günde 5 defa Rabbisine teveccüh ederek, pörsüyen duygularını, solan şuurunu yeniden canlandırabilir.. ve tekrar zindelik kazanabilir.. kazanabilir ve böylece Rabbisine olan ahd ü peymanını yeniler. Bu yönüyle namaz, Allah'ın bizlere en büyük bir lütfudur. Bunun yokluğu, güneşin yokluğu gibidir. Nasıl güneş olmadığına -sebepler plânında- günebakan çiçekleri de yoktur; öyle de ibadet olmadığına, bir anlamda insan da yoktur. Öyleyse ibadete gerçek anlamda muhtaç olan bizleriz.

Namaz kılan ve Rabbisinin huzurunda şarj olan bir insan, atılacağı ticarî hayatında haramlardan, mekruhlardan olabildiğine kaçınır. Özellikle gün ortasında kıldığı öğle, ikindi namazları, insanın murakabe ve muhasebe hislerini çoğaltır. O mekanizmayı harekete geçirir ve insanı yanlışlar içine düşmekten kurtarır. Akşam, yatsı, teheccüd ve sabah namazları ise

"Nâçar kaldığı yerde nâgah açar ol perde

derman olur her derde" dizeleriyle anlatılmak istenen esrarın tecelli merkezleridir.

Ve namaz Müslümanın günlük hayatını düzen ve nizam altına alan cebrî bir faktördür. Günde 5 defa Rabbin huzuruna çıkan insan, ister-istemez, hayatını bir düzen içine sokar. Sabah namazından sonra işine başlar. 6-7 saatlik bir yoğun mesai ile yeniden yorulunca, öğle namazı ile yeniden zindelik kazanır. Döner ikindiye kadar tekrar çalışır. İkindi namazı ile yeniden zihnî ve bedenî dinlenme faslı yaşar. Zaten böyle bir mesai tanzimi olmasa, o iş yerinden netice almak, adeta imkansız denecek ölçüde azalır. Namazdaki bu esasları bilemeyen, sezemeyen insanlar huzursuzluk girdabına kapılır ve bunalımdan bunalıma sürüklenir giderler.

Hasılı, işlerinin çokluğundan namaza vakit bulamayanlar, İlâhî gerçeklere gözleri kapalı olanlardır. Buna göre imandaki zafiyet, iman esaslarına inanılması gerektiği ölçüde inanmama ve bir-iki noktasına temas ettiğimiz namaz hakikatini kavrayamama, maalesef insanımızı bu türlü düşünceler içine

sokabilmektedir. Bunlardan kurtuluş yolu ise, yukarıda kısmen izah etmeye çalıştığımız gibi, yakîn derecesinde bir iman ve onun hayata yansıtılmasıdır.⁶⁶

RİSALE...

Bir zaman sinnen, cismen, rütbeten büyük bir adam bana dedi: "Namaz iyidir. Fakat her gün her gün beşer defa kılmak çoktur. Bitmediğinden usanç veriyor."

O zâtın o sözünden hayli zaman geçtikten sonra nefsimi dinledim, işittim ki, aynı sözleri söylüyor. Ve ona baktım, gördüm ki, tembellik kulağıyla şeytandan aynı dersi alıyor. O vakit anladım, o zât, o sözü bütün nüfûs-u emmârenin nâmına söylemiş gibidir veya söylettirilmişdir. O zaman, ben dahi dedim: "Mâdem nefsim emmâredir. Nefsini ıslah etmeyen başkasını ıslah edemez. Öyle ise nefsimden başlarım."

Dedim: Ey nefis! Cehl-i mürekkeb içinde, tembellik döşeginde, gaflet uykusunda söylediğin şu söze mukabil "Beş İkaz"ı benden işit.

*** Birinci İkaz**

Ey bedbaht nefsim! Acaba ömrün ebedî midir? Hiç kat'î senedin var mı ki, gelecek seneye, belki yarına kadar kalacaksın?

Sana usanç veren, tevehhüm-ü ebediyettir. Keyf için ebedî dünyada kalacak gibi nazlanıyorsun. Eğer anlasa idin ki, ömrün azdır, hem fâidesiz gidiyor; elbette onun yirmi dörtten birisini, hakiki bir hayat-ı ebediyenin saadetine medâr olacak bir güzel ve hoş ve rahat ve rahmet bir hizmete sarf etmek, usanmak şöyle dursun, belki ciddî bir iştiyak ve hoş bir zevki tahrike sebep olur. İkinci İkaz

Ey şikemperver nefsim! Acaba, her gün her gün ekmek yersin, su içersin, havayı teneffüs edersin; sana onlar usanç veriyor mu?

Mâdem vermiyor; çünkü ihtiyaç tekerrür ettiğinden usanç değil, belki telezzüz ediyorsun. Öyle ise, hâne-i cismimde senin arkadaşların olan kalbimin gıdâsı, ruhumun âb-ı hayatı ve latîfe-

i Rabbâniyemin hava-i nesîmini cezb ve celb eden namaz dahi seni usandırmamak gerektir.

Evet, nihayetsiz teessürât ve elemlere mâruz ve mübtelâ ve nihayetsiz telezzüzâtâ ve emellere meftun ve pürsevdâ bir kalbin kût ve kuvveti, herşeye kâdir bir Rahîm-i Kerîmin kapısını niyaz ile çalmakla elde edilebilir.

Evet, şu fânî dünyada kemâl-i sür'atle vâveylâ-i firâkı koparan giden ekser mevcudâtla alâkadar bir ruhun âb-ı hayatı ise, herşeye bedel bir Ma'bud-u Bâkînin, bir Mahbub-u Sermedînin çeşme-i rahmetine, namaz ile teveccüh etmekle içilebilir.

Evet, fitraten ebediyeti isteyen ve ebed için halk olunan ve ezelî ve ebedî bir Zâtın aynası olan ve nihayetsiz derecede nâzik ve letâfetli bulunan zîşuur bir sırr-ı insanî, zînur bir latîfe-i Rabbâniye, şu kasâvetli, ezici ve sıkıntılı, geçici ve zulümâtli ve boğucu olan ahvâl-i dünyeviye içinde, elbette teneffüse pekçok muhtaçtır. Ve ancak namazın penceresiyle nefes alabilir.

* Üçüncü İkaz

Ey sabırsız nefsim! Acaba, geçmiş günlerdeki ibâdet külfetini ve namazın meşakkatini ve musîbet zahmetini bugün düşünüp muztarip olmak, hem gelecek günlerdeki ibâdet vazifesini ve namaz hizmetini ve musîbet elemini bugün tasavvur edip sabırsızlık göstermek hiç kâr-ı akıl mıdır?

Şu sabırsızlıkta misâlin şöyle bir sersem kumandana benzer ki: Düşmanın sağ cenah kuvveti onun sağındaki kuvvetine iltihak etmiş ve ona taze bir kuvvet olduğu halde, o tutar, mühim bir kuvvetini sağ cenâha gönderir, merkezi zayıflştırır. Hem, sol cenahta düşmanın askeri yok iken ve daha gelmeden büyük bir kuvvet gönderir. "Ateş et!" emrini verir. Merkezi bütün bütün kuvvetten düşürtür. Düşman işi anlar, merkeze hücum eder, târ ü mâr eder.

Evet, buna benzersin. Çünkü, geçmiş günlerin zahmeti, bugün rahmete kalbolmuş. Elemi gitmiş, lezzeti kalmış; külfeti, kerâmete iltihak ve meşakkati, sevâba inkılâb etmiş. Öyle ise, ondan usanç almak değil, belki yeni bir şevk, taze bir zevk ve

devama ciddî bir gayret almak lâzım gelir. Gelecek günler ise, mâdem gelmemişler, şimdiden düşünüp usanmak ve fütur getirmek, aynen o günlerde açlığı ve susuzluğu ile bugün düşünüp, bağırp çağırarak gibi bir divâneliktir.

Mâdem hakikat böyledir, âkıl isen, ibâdet cihetinde yalnız bugünü düşün. Ve, "Onun bir saatini ücreti pek büyük, külfeti pek az, hoş ve güzel ve ulvî bir hizmete sarf ediyorum" de. O vakit senin acı bir fütûrun, tatlı bir gayrete inkılâb eder.

İşte ey sabırsız nefsim! Sen, üç sabır ile mükellefsin: Birisi tâat üstünde sabırdır, birisi mâsiyetten sabırdır, diğeri musîbete karşı sabırdır. Aklın varsa, şu Üçüncü İkazdaki temsilde görünen hakikati rehber tut. Merdâne, "Yâ Sabûr" de, üç sabrı omuzuna al. Cenâb-ı Hakkın sana verdiği sabır kuvvetini, eğer yanlış yolda dağıtmazsan, her meşakkate ve her musîbete kâfi gelebilir. Ve o kuvvetle dayan.

* Dördüncü İkaz

Ey sersem nefsim! Acaba, şu vazife-i ubûdiyet neticesiz midir? Ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Halbuki, bir adam sana birkaç para verse veyahut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır. Ve fütursuz çalışırsın. Acaba, bu misafirhâne-i dünyada âciz ve fakir kalbine kût ve gınâ ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıdâ ve ziyâ ve herhalde mahkemen olan Mahşerde senet ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsünde nur ve burak olacak bir namaz, neticesiz midir? Veyahut ücreti az mıdır?

Bir adam sana yüz liralık bir hediye vaad etse, yüz gün seni çalıştırır. Hulfü'l-vaad edebilir. O adama itimad edersin, fütursuz işlersin. Acaba hulfü'l-vaad, hakkında muhâl olan bir Zât, Cennet gibi bir ücreti ve saadet-i ebediye gibi bir hediye sana vaad etse, pek az bir zamanda, pek güzel bir vazifede seni istihdam etse; sen hizmet etmezsen veya isteksiz, suhre gibi veya usançla, yarım yamalak hizmetinle Onu vaadinde ittiham ve hediyesini istihfaf etsen, pek şiddetli bir te'dibe ve dehşetli bir tâzibe müstehak olacağını düşünmüyor musun? Dünyada, hapsin korkusundan, en ağır işlerde fütursuz hizmet ettiğin

halde, Cehennem gibi bir haps-i ebedînin havfı, en hafif ve latîf bir hizmet için sana gayret vermiyor mu?

* Beşinci İkaz

Ey dünyaperest nefsim! Acaba ibâdetteki fütûrun ve namazdaki kusurun, meşâgil-i dünyeviye'nin kesretinden midir? Veyahut derd-i maîşetin meşgalesiyle vakit bulamadığından mıdır? Acaba sırf dünya için mi yaratılmışsın ki, bütün vaktini ona sarf ediyorsun?

Sen istidad cihetiyle bütün hayvanâtın fevkinde olduğunu ve hayat-ı dünyeviye'nin levâzımâtını tedârikte, iktidar cihetiyle, bir serçe kuşuna yetişemediğini biliyorsun. Bundan neden anlamıyorsun ki, vazife-i asliyen hayvan gibi çabalamak değil, belki hakiki bir insan gibi, hakiki bir hayat-ı dâime için sa'y etmektir.

Bununla beraber, meşâgil-i dünyeviye dediğin, çoğu sana âit olmayan ve fuzûlî bir sûrette karıştığın ve karıştırdığın mâlâyânî meşgalelerdir. En elzemini bırakıp, güyâ binler sene ömrün var gibi en lüzumsuz mâlûmât ile vakit geçiriyorsun. Meselâ, "Zühalin etrafındaki halkaların keyfiyeti nasıldır?" ve "Amerika tavukları ne kadardır?" gibi kıymetsiz şeylerle kıymettar vaktini geçiriyorsun. Güyâ, kozmoğrafya ilminden ve istatistikçi fenninden bir kemâl alıyorsun!

Eğer desen: "Beni namazdan ve ibâdetten alıkoyan ve fütur veren, öyle lüzumsuz şeyler değil, belki derd-i maîşetin zarûrî işleridir." Öyle ise, ben de sana derim ki: Eğer yüz kuruş bir gündelik ile çalışsan, sonra biri gelse, dese ki, "Gel on dakika kadar şurayı kaz. Yüz lira kıymetinde bir pırlanta ve bir zümrüt bulacaksın." Sen ona, "Yok, gelmem. Çünkü on kuruş gündeliğimden kesilecek. Nafakam azalacak" desen, ne kadar divânece bir bahane olduğunu elbette bilirsin.

Aynen onun gibi, sen, şu bağında nafakan için işliyorsun. Eğer farz namazı terk etsen, bütün sa'yin semeresi, yalnız dünyevî ve ehemmiyetsiz ve bereketsiz bir nafakaya münhasır kalır. Eğer, sen, istirahat ve teneffüs vaktini ruhun rahatına, kalbin teneffüsüne medâr olan namaza sarf etsen, o vakit

bereketli nafaka-i dünyeviye ile beraber, senin nafaka-i uhreviyene ve zâd-ı âhiretine ehemmiyetli bir menba olan iki mâden-i mânevî bulursun:

- Birinci mâden: Bütün bağındaki yetiştirdiğin, çiçekli olsun, meyveli olsun, her nebâtın, her ağacın tesbihâtından, güzel bir niyet ile, bir hisse alıyorsun.

- İkinci mâden: Hem, bu bağdan çıkan mahsülâtın kim yese-hayvan olsun, insan olsun, inek olsun, sinek olsun, müşteri olsun, hırsız olsun-sana bir sadaka hükmüne geçer; fakat o şart ile ki, sen, Rezzâk-ı Hakiki nâmına ve izni dairesinde tasarruf etsen ve Onun malını Onun mahlûkatına veren bir tevzîât memuru nazarıyla kendine baksan.

İşte, bak, namazı terk eden ne kadar büyük bir hasâret eder, ne kadar ehemmiyetli bir serveti kaybeder! Ve sa'ye pek büyük bir şevk veren ve amelde büyük bir kuvve-i mânevî temin eden o iki neticeden ve o iki mâdenden mahrum kalır, iflas eder. Hattâ, ihtiyarlandıkça bahçecilikten usanır, fütur gelir. "Neme lâzım," der. "Ben zâten dünyadan gidiyorum. Bu kadar zahmeti ne için çekeceğim?" diyecek, kendini tenbelliğe atacak. Fakat evvelki adam der: "Daha ziyâde ibâdetle beraber, sa'y-i helâle çalışacağım. Tâ, kabrime daha ziyâde ışık göndereceğim. Âhiretime daha ziyâde zahîre tedârik edeceğim."

Elhâsıl: Ey nefis! Bil ki, dünkü gün senin elinden çıktı; yarın ise, senin elinde senet yok ki, ona mâliksin. Öyle ise, hakiki ömrünü bulduğun gün bil. Lâakal, günün bir saatini ihtiyat akçesi gibi, hakiki istikbâl için teşkil olunan bir sandukça-i uhreviye olan bir mescide veya bir seccâdeye at.

Hem bil ki, her yeni gün, sana, hem herkese bir yeni âlemin kapısıdır. Eğer namaz kılmazsan, senin o günkü âlemin zulümâtı ve perişan bir halde gider. Senin aleyhinde âlem-i misâlde şehâdet eder. Zîrâ herkesin, her günde, şu âlemden, bir mahsus âlemi var. Hem o âlemin keyfiyeti o adamın kalbine ve ameline tâbidir. Nasıl ki aynanda görünen muhteşem bir saray, aynanın rengine bakar. Siyah ise, siyah görünür; kırmızı ise, kırmızı görünür. Hem, onun keyfiyetine bakar; o ayna şişesi

düzgün ise sarayı güzel gösterir, düzgün değil ise çirkin gösterir. En nâzik şeyleri kaba gösterdiği misillü, sen kalbinle, aklınla, amelinle, gönlünle kendi âleminin şeklini değiştirirsin; ya aleyhinde, ya lehinde şehâdet ettirebilirsin. Eğer namazı kılsan, o namazın ile, o âlemin Sâni-i Zülcelâline müteveccih olsan, birden sana bakan âlemin tenevvür eder. Âdetâ, namazın, bir elektrik lâmbası ve namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi o âlemin zulümâtını dağıtır. Ve o herc ü merc-i dünyeviyedeki karma karışık perişâniyet içindeki tebeddülât ve harekât, hikmetli bir intizam ve mânidar bir kitâbet-i kudret olduğunu gösterir,

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

âyet-i pürenvârından bir nuru senin kalbine serper. Senin o güncü âlemini, o nurun in'ikâsıyla ışıklandırır. Senin lehinde nurâniyetle şehâdet ettirir.

Sakın deme, "Benim namazım nerede, şu hakikat-i namaz nerede!" Zîrâ bir hurma çekirdeği, bir hurma ağacı gibi, kendi ağacını tavsif eder. Fark yalnız icmâl ve tafsil ile olduğu gibi, senin ve benim gibi bir âmînin -velev hissetmezse-namazı, büyük bir velînin namazı gibi, şu nurdan bir hissesi var, şu hakikatten bir sırrı vardır-velev şuurun taallûk etmezse. Fakat, derecâta göre inkişaf ve tenevvürü ayrı ayrıdır. Nasıl bir hurma çekirdeğinden tâ mükemmel bir hurma ağacına kadar ne kadar merâtib bulunur; öyle de, namazın derecâtında da, daha fazla merâtib bulunabilir. Fakat bütün o merâtibde, o hakikat-i nurâniyenin esâsı bulunur.⁶⁷

NÜKTELER...

SECDESİZ BAŞ

Şeytan, namaz kılmayan bir adamla arkadaş olmuş. Adamın Rahman'a secde etmediğini görünce şöyle dergiş:

- Ben Hazreti Adem'e bir kerecik secde etmediğim için dergâh-ı Rabb-ı izzetten kovuldum. Sen ise her gün beş vakit namazın bu kadar secdesini terk ediyorsun. Acaba sen ne

olacaksın?

İnsanlar, namaz kılmadıklarında kimin huzuruna çıkmadıklarını, nasıl bir davete iştirak etmediklerini, bugün gitmedikleri huzura bir gün eli kolu bağlı götürüleceklerini düşünüp ürpermelidirler.

İnsanda "namazsız olmaz" anlayışı hakim olmalıdır ki, elhak doğrudur. Zira her şeysiz olur, ama ebedî hayatın havası ve suyu olan namazsız olmaz, yaşanmaz.

İnsanların beynamaz olduğunu görenler, birlikte ateşe atlar gibi bunu çok normal zannetmektedir.

Anneler, aileler, evlatlarına namazsız da yaşanılabilir izlenimi vererek zulmetmekte, onları korkunç bir akıbetin ve çirkinliğin içine atmaktadır. Merhametli bir annenin evladını böyle bir ateşe atması düşünülemez.

"Kulun Allah'a en yakın olduğu an secde anıdır" ki, sonlunun Sonsuz'la randevusu, buluşup konuşma şerefidir.⁶⁸

ÖMER VE NAMAZ

Ateşgede, İranlı bir köle, Hz. Ömer Efendimizi namaz kılarken sırtından hançerlemişti. Namazını tamamlamak için belini doğrultmaya çalışıyordu. Yanındakiler, "Sen namaz kılamazsın." dedikçe, o "namaz" diyor, Rabb'ine "namaz" diyerek yürüyordu. Kendini kaybetmeye başlamıştı. Adeta komaya girmişti. Uyandırmaya çalışıyorlar, bir türlü muvaffak olamıyorlardı.

Bir ara içeriye ashabın gençlerinden Misver Ibn-i Mehrame girdi. "Emir-ül Mü'minin'i uyandıramıyoruz!" dediler. Yaşı gençti ama, Ömer'i çok iyi anlamıştı:

-Emir-ül Mü'minini namaza çağırın, dedi. Birisi, ağzını kulağına doğru yaklaştırdı:

-Es salâh Ya Emir-ül Mü'minin, dedi. "Namaza ey mü'minlerin emiri!" diyordu.

Bıçak keser, ateş yakar, su ıslatır, Ömer namaza çağrılınca kalkardı. Uyuyan ve birkaç defa çağrıldıktan sonra "Geliyorum!"

diyen bir insanın telaşıyla:

- Ha Allahi izen. "Tamam şimdi kalktım!" diyerek doğrulmaya çalıştı.

Fethullah Gülen Hocaefendi, bu hâdiseyi anlatıyor ve şöyle yorumluyordu. "Eğer sizde, Ömer vefat ettikten sonra sesinizi ona duyurabilecek ses olsaydı ve siz ona "Es salâh Ya Emir-ül Mü'minin" diye seslenseydiniz, toprağın altından, "Ha Allahi izen" diyerek doğrulduğunu görecektiniz."

Hız. Ömer'deki namaz aşkı bu idi.⁶⁹

KELEPÇELERİN ÇÖZÜLMESİ

Bediüzzaman Hazretleri, Mardin'de iken Molla Said diye anılır. Molla Said 'in Mardin hayatı hâdiseli geçtiğinden, şehirdeki dalgalanmayı durdurmak maksadı ile Mardin Mutasarrıfı, Molla Said 'i Savurlu Mehmet Fatih ve İbrahim isimli iki jandarmanın nezaretinde Mardin'den çıkarır.

Savur ilçesinin Ahmedî köyü yakınından geçerken, namaz vakti gelir. Molla Said kelepçelerinin açılmasını ister. Jandarmalar kabul etmezler. Bunun üzerine kolundaki demir kelepçeler çözülür. Yere bırakır. Jandarmaların şaşkın bakışları altında abdestini alıp, namazını kılar. Namazdan sonra:

"Biz şimdiye kadar muhafızınız idik, bundan sonra sizin hizmetkârınız." diyen jandarmalardan, kendi vazifelerini yapmalarını ister.

Bu hâdisî o günden sonra her sorulduğunda: "Olsa olsa namazın kerametidir." diye cevap verir.

Allah'a o kadar bağlı, O'nunla o kadar dolu, şirkin en küçük ve en gizlisine bile o kadar karşıdır ki, bir sefer ol sun nefesine tek pay biçmemiştir. O öyle olduğu için Bediüzzaman'dır.⁷⁰

NAMAZINI KAÇIRMAMIŞ

Zenbilli Ali Efendi, Bayezid-i Veli camisinin açılışında namaz için toplanmış olan cemaate mihraba yakın bir yerden şöyle diyordu:

- Cemaat-i Müslimin! İçimizde ilk namazda imamlık yapmaya lâayık bir çok zevat vardır. Hangisini ötekisine tercih edeceğimizi bilemez hâle geldik. Bu durumda sizlere şöyle bir teklif sunuyorum. Baliğ olduğu günden şu ana kadar hiçbir namazını terk etmemiş kim varsa namazı o kıldırşın. şimdi lütfen böyle olan zat mihraba geçsin, bekliyoruz.

Cemaat bir anda sükut kesilmişti. Kimse yerinden kalkmıyor, mihraba geçmiyordu. Bir kişi Zenbilli'ye doğru yürüdü, kulağına eğildi ve:

-Rabb'ime şükürler olsun, şehzadeliğimde ve sultanlığimde, hazarda da, seferde de bir vakit namazımı terk etmedim, dedi.

Bu sözlerden sonra mihraba geçti. Yüreklerde coşku ve ürperti hasıl eden bir sesle ellerini kaldırdı ve:

-Allahu Ekber! dedi.

İmam, Sultan İkinci Bayezid Han'dan başkası değildi.

*Bir millet nasılsa, öyle idare edilir. Bir şeyin içinde ne varsa üzerindeki onun kaymağıdır, o şeyin özelliklerine daha çok havidir. Bu hâdisede olduğu gibi, ihtimal Osmanlı süzölse idi, Sultan olarak karşımıza yine aynı şahıslar çıkardı.*⁷¹

KASAP TAHİRİN TESBİHİ

"O'nu tanıyan ve itaat eden zindanda dahi olsa bahtiyardır. O'nu unutan saraylarda da olsa zindandadır, bedbahttır."
(**Bediüzzaman**)

Kunduracılar esnafından iri yan, cesur bir adam. Afyon ve civarını haraca bağladığı için "Belâlı Tahir" diye tanınırken, karısına sarkıntılık eden bir alçağı kösele bıçağıyla doğrayınca, "Kasap Tahir" diye anılmaya başlamış.

Hem ellerinden hem ayaklarından prangaya vurulan idam mahkûmu Tahir, hücrelerinden hava almak için hapishane bahçesine çıkarıldığı zamanlarda bile bu zincirlerle dolaşırken, bir gün bahçede Üstad Bediüzzaman'la karşılaşır.

Üstad'ın "sûreti"nden "siyref'ini okuyan Kasap Tahir, derdini ummana atmanın kıvranışı içinde:

-Ne olur bana dua buyurun! Kurtarın beni bu halden Hocam!., diye yalvarıp yakarınca, Üstad:

-Bu sana takılan şeyler, senin idam mahkûmiyetinin zincirleri değildir! Senin tesbihindir bunlar!.. Sen namazına başla, teşbihini çek, ben de dua edeceğim, inşaallah kurtulursun!., diye nasihatte bulunur.

O andan itibaren Allah dostunun gönül frekanslarıyla ihtizaza gelen Tahir, madden ve manen temizlenip tahir hale gelir ve namaza başlar. Namaz sonunda kendisini bağlayan zincirlerin halkalarını bir bir sayar. Bir de ne görsün; tamı tamına otuz üç halkadır zincir. O andan itibaren o zinciri de teşbih edinir temiz Tahir...

Ve günler, haftalar, aylar derken, bir süre sonra Üstadının kerameti gerçekleşir ve daha önce ruhu hürriyetine kavuşan Tahir, 1950 affıyla da cismi hürriyetine kavuşur.⁷²

HZ. ÖMER'İN TEKRARLATTIĞI NAMAZ

Bedevinin biri mescidde acele ile öyle bir namaz kılar ki, durumu seyreden halife Hazret-i Ömer ikaz etmek zorunda kalır.

— Ey Allah'ın kulu, bu nasıl namaz böyle? Tavuğun yem yediği gibi. İyisi mi, sen şu namazını yeniden kıl!

Adam tutar yeniden kılar. Ama nasıl lalar? Acelesiz, tadil-i erkana riayet ederek.

Durumu seyreden Halife, namazdan sonra sorar:

— Sen söyle şimdi, hangi namazın daha güzel oldu?

Adam cevap verir:

— İlk namazım daha güzeldi?

— Niçin?

— Çünkü, der, onu sadece Allah rızası için kılmıştım, bu ikincisini senin nezaretinde, senin rızan için kılmış oldum da ondan!

Bu sözün gerçekten payı vardır. İnsan sadece Allah nzasını esas maksad yapmalı, çevresinde şunun bunun görmesini,

beğenmesini asla hatırına bile getirmemeli. Farzına, vacibine, sünnetine dikkat etmelidir.

Bununla beraber, farzlarda riya olmaz hükmü kesindir. Nerede olursa olsun namazınızı kılın, riya korkusunu hatırına bile getirmeyin. İnsanların oldukça derin gaflete daldıkları şu devirde hemen her yerde çekinmeden ibadetler eda edilmeli, görenlerin vicdan muhasebesine de vesile olmalıdır. Bu halinizle siz Rabbinizin rızasını düşünürsünüz, onlar da vicdanlarının sesini dinlerler.⁷³

HZ. ALİ (R.A.) EFENDİMİZ NASIL NAMAZ KILARDI?

Hiz. Ali (R.A.) Efendimiz öyle bir huzur-u kalb ile (kalb huzuru) ile namaz kılardı ki, bütün dünya alt üst olsa dünya yıkılsa hiç haberi olmaz {duymaz)dı.

Hiz. Ali {R.A.) Efendimizin menkıbelerinde denilir ki: "Bir harpte Hiz. Ali Efendimizin mübarek ayağına bir ok gelmiş, okun demir kısmı kemiğe işlemiş saplanmıştı. Bu yüzden okun demirini çekip çıkaramadılar. Bir cerrah bulup getirdiler. Cerrah demiri görünce Hiz. Ali (R.A.) Efendimize:

—Size akıli gideren, bayıltıcı bir ilâç vermeli ki, ancak o zaman bu demiri çekip almak mümkün olur. Yoksa bunun ağrısına tahammül edilemez dedi. Emirül-Mü'minin (Müminlerin emin-Halifesi) Hiz. Ali Efendimiz:

—Bayıltıcı ilâca lüzum yok. Biraz sabredin. Namaz vakti gelsin. Namaza durunca çıkarırsınız buyurdu.

Namaz vakti geldi. Hiz. Ali (R.A.) namaza başladı. Cerrah da Emirül-Mü'minin Hazretlerinin mübarek ayağını yarıp demiri çıkardı. Yarayı sardı. Hiz. Ali (R.A.) namazı bitirince cerraha:

— Demiri çıkardın mı? buyurdu. Cerrah:

— Evet, çıkardım efendim dedi. Hiz. Ali (R.A.):

— Hiç farkına varmadım. Ayağımdaki demiri çıkardığınızı duymadım buyurdu.⁷⁴

GARİP BİR SUAL

Bir kişi gizlice müftüye sordu dedi ki:

"Bir kimse namazda iken feryat ederek ağlasa, acaba namazı bozulur mu, namazda ağlamak caiz midir?" Müftü:

"Adamın neden ağladığına bakmak lâzımdır. Acaba adam ne gördü de namazda huzuru ilâhide iken ağladı. Eğer ağlayan kişi öbür âlemi görerek, onun heybetiyle ağladıysa namazı daha makbul hâle gelir. Yok eğer bedeninde hasıl olan bir ağrıdan dolayı ağladıysa o zaman ip de kırıldı iğne de; ne namazı kaldı ne niyaz." dedi.⁷⁵